

náš vidiek

časopis Vidieckeho parlamentu na Slovensku

1/2011

štvrtročník
ročník VIII.

**VIDIECKY PARLAMENT
NA SLOVENSKU**

- **Perspektívy slovenského poľnohospodárstva**
- **Vták roka**
- **Posledný salaš v Čičmanoch**

a mnoho iného o aktivitách a vyhlídkach nášho vidieka

Obsah

- 4 Informačné semináre VIPA
- 6 Perspektívy slovenského poľnohospodárstva
v európskom kontexte
- 10 Zdravotná prehliadka Spoločnej
poľnohospodárskej politiky
- 11 Vývoj výroby a spotreby mliečnych výrobkov
na Slovensku
- 15 Reinkarnácia starých odrôd jabloní
- 19 Sme krajina spiacich hradov, ktoré čakajú
na oživenie
- 21 Hontianske veselie už tradícia
- 22 Efektívne ekocentrum postavené po domácky
- 25 Európsky rok dobrovoľníctva 2011
- 26 Chceš sa stať dobrovoľníkom?
- 27 V regiónoch to bez spolupráce nejde...
- 28 „Posledný salaš“ v Čičmanoch
- 30 Vták roka 2011
- 32 Odchov jahniat a starostlivosť o bahnice
- 36 Grantový program „Európa pre občanov“
- 39 Jozef Dekret-Matejovíe

náš vidiek

Vydavateľ:

Občianske združenie
Vidiecky parlament na Slovensku

Vychádza pre vnútornú potrebu
organizácie

Náklad: 1000 ks

Uzávierka nasledujúceho čísla:

15. apríla 2011

Redakcia:

Mária Behanovská

Grafická úprava a ilustrácie:

Ing. arch. Pavol Borodovčák

Tlačiareň:

Róbert Jurových - NIKARA, Krupina

Neprešlo jazykovou úpravou.

Foto na titulnej strane:

Badínsky prales; autor Ing. arch.
Pavol Borodovčák

Foto na druhej strane:

Čipka – holubica mieru; autorka
Mária Behanovská

Foto na zadnej strane obálky:

Les nad Hronskou Dúbravou; autor
Ing. arch. Pavol Borodovčák

**VIDIECKY
PARLAMENT
NA SLOVENSKU**

Kontakt:

Kapitulská 13
974 01 Banská Bystrica
tel.: 048/415 20 22
mobil: 0915 446 538
e-mail: vipa@vipa.sk
www.vipa.sk

„Lesník seje,
ale úrodu zbierajú potomkovia“

OSN vyhlásilo rok 2011 ako **Medzinárodný rok lesov 2011**. Hlavný slogan: „**Forests for People**“ – „**Lesy pre ľudí**“ zdôrazňuje prepojenie človeka s lesom, zviditeľňuje dôležitú úlohu človeka pri ochrane a udržateľnom rozvoji lesov.

Významný komorský lesmajster umrel presne pred 170 rokmi – Jozef Dekrét Matejovc. Bol naozaj ten, ktorý začal do lesníctva vnášať to, že les nie je len o rúbaní dreva, ale hlavne o starostlivosti o les a obnovu. Začal obnovovať umelo lesy, ktoré boli naozaj vyrubované pre potreby želiarstva. Bol prvý Slovák, ktorý sa tomuto začal venovať.

A čo my ostatní Slováci, ako sme na tom pri počutí slova les, strom, krík, kvet?

Čo je živá príroda? Je to súbor živých organizmov, fyzikálnych podmienok, v ktorých žijú, a interakcie medzi organizmami navzájom a ich fyzikálnym svetom.

Príroda je rôznorodá, zložitá a vzájomne prepojená. Diverzita tvarov v prírode je veľká a vzájomné pôsobenia týchto foriem jednej na druhú a s ich prostredím sú zložené.

Príroda je dynamická, ale súčasne stabilná a samoobnovujúca sa. Smrť a zmena sú charakteristické pre živú prírodu. Látky a populácie sa obnovujú v cykloch reprodukcie a obehu živín. Príroda je organizovaná fyzikálnymi a biologickými procesmi.

Príroda sa vyvíja, vzory sú výsledkom evolúcie prírodným výberom.

V čísle nájdeme – Perspektívy slovenského poľnohospodárstva v európskom kontexte („Zdravotná prehliadka“ Spoločnej poľnohospodárskej politiky Európskej únie). Účelom a dôvodom „Zdravotnej prehliadky“ (Health Check) bolo overenie účinnosti reformy Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ z roku

2003, tzv. Fischlerovej reformy a hľadanie možností zjednodušovania jej administratívy.

Ďalej si môžeme prečítať – Posledný salaš – Obec Čičmany si zaslúži chválu za svoj príspevok k rozvoju obci, remesiel, turistiky, ovčiarstva a pod. Máme predsa len krásne Slovensko a všade by sme si ho mali chrániť a zveľaďovať.

Viete že vtákom roka je – Rybárnik riečny (*Alcedo atthis*)? Vtákom roka 2011 sa stal jeden z najpestrejšie sfarbených zástupcov slovenskej avifauny, ktorý sa vyznačuje vysokou šikovnosťou lovu potravy a napriek svojom exotickému sfarbeniu dokáže byť vo svojom prostredí nenápadný a unikne pozornosti. Patrí medzi vtáky, ktoré sú výraznou zmenou nášho životného prostredia značne zasiahnuté. Pokles početnosti vyvoláva najmä strata vhodného prostredia na hniezdenie a lov potravy.

A preto čítajte, čo sme pre Vás pripravili.

**Všetko dobré počas roka 2011
v mene predsedníctva Vidieckeho parlamentu
praje**

Mária Behanovská
predsedníčka

Informačné semináre VIPA

OZ Vidiecky parlament Slovenska realizoval sériu informačných seminárov v rámci projektu „Vzdelávanie a informovanie“ z PRV 2007-2013, Opatrenia 3.3. na tému:

Perspektívy slovenského poľnohospodárstva v kontexte novej reformy Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ v náväznosti na Zdravotnú prehliadku Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ

MVDr. Eva Porubánová pri prednáške

Program seminárov bol orientovaný na rozšírenie informácií a aktuálnych poznatkov o riešení budúcnosti rozvoja vidieka z hľadiska programových zmien a novej reformy Spoločnej poľnohospodárskej politiky po roku 2013 a jej perspektíve do roku 2020. Reforma SPP EÚ sa výrazne a priamo dotkne nie len cieľových skupín pôsobiacich na vidieku, ale nepriamo všetkých obyvateľov Slovenska.

Informačné semináre boli určené zástupcom obcí, poľnohospodárom, podnikateľom na vidieku a predstaviteľom MVO pôsobiacich na vidieku.

O „Zdravotnej prehliadke“ stavu Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) sa hovorí od roku 2007 a možno do nej zahrnúť tri oblasti: preskúmanie implementácie a zjednodušenia

schémy jednotnej platby, nové možnosti a príležitosti v trhovej orientácii a riešenie nových výziev stojacich pred európskym poľnohospodárstvom. Jej cieľom mala byť modernizácia, zjednodušenie a zefektívnenie SPP. Návrhy obsahovali celý rad opatrení ktorými boli: zrušenie povinného vyňatia pôdy z produkcie, postupné zvyšovanie kvót na mlieko, zintenzívnenie modulácie a jedným z najvýznamnejších bol návrh na odklon od historických platieb. Niektoré členské štáty (EÚ15) vyplácajú svojim poľnohospodárom platby na základe výšky pomoci, ktorú dostávali v určitom referenčnom období, iné zasa platby na regionálnom základe na hektár, čo prestáva byť opodstatnené. Komisia preto navrhovala paušálnejšie platby, čo by bolo zvýhodnením aj pre slovenských poľnohospodárov, ktorí boli v negociačnom období určeným referenčným obdobím zaradení na nevýhodnú pozíciu.

Návrhy a úpravy, ktoré Komisia navrhla v „Zdravotnej prehliadke“ netvorili zásadnú reformu, ale mali pripraviť európske poľnohospodárstvo na nadchádzajúce výzvy a schopnosť prispôbiť sa rýchlo sa meniacim podmienkam. Úlohou „Zdravotnej prehliadky“ bolo, mimo iného, prispieť k otvoreniu diskusie o budúcich prioritách reformovanej SPP po roku 2013.

Prostredníctvom seminárov, ktoré organizatori naplánovali realizovať v ôsmich vyšších samosprávnych územných celkoch boli účastníci informovaní o zmenách, ktoré navrhovali jednotlivé členské štáty EÚ.

Navrhovaná Reforma SPP po roku 2013 je orientovaná na zvládnutie budúcich výziev

v oblasti produkcie potravín, prírodných zdrojov a území. Reforma SPP sa bude zameriavať na zvýšenie dynamiky, konkurencieschopnosti a efektívnosti európskeho pôdohospodárskeho sektora a plnenia vízií stratégie Európa 2020.

Stratégia Európa 2020 znamená podporu udržateľného, inteligentného a inkluzívneho rastu.

Vychádzajúc zo súčasných výziev, ktoré stoja pred EÚ 27 sa široká diskusia, ktorá prebieha už od roku 2007 sústredila na tri základné ciele reformovanej Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ:

- životaschopná produkcia potravín
- udržateľné hospodárenie s prírodnými zdrojmi a opatrenia proti zmene klímy
- udržiavanie územnej rovnováhy a diverzity vidieckych oblastí

Významnými zmenami prejdú aj priame platby, ako to bolo navrhované už v „Zdravotnej prehliadke“ kde sa plánuje zaviesť väčšiu spravodlivosť do rozdeľovania medzi členské štáty a zacielené budú **aktívnym farmárom**, čo je termín, ktorý sa objavuje v návrhoch, avšak zatiaľ nie je presne definovaný, podobne ako prebieha diskusia o termíne „**malá farma**“ v súvislosti so zavedením novej podpornej schémy pre malé farmy. Plánuje sa zavedenie hornej hranice základnej sadzby priamych platieb. Pozornosť EK sa upriamuje na význam **priameho predaja konečnému spotrebiteľovi a miestnych tržníc** so zámerom **udržať lokálnu potravinovú sebestačnosť a tradičné produkty**. Je potrebné upraviť a doplniť existujúce nástroje riadenia rizík súvisiacich s klimatickými zmenami, trhové opatrenia by sa mali zefektívniť a zjednodušiť.

Reformovaná SPP ostáva stáť na **dvoch pilieroch** a mala by znamenať zníženie a zjednodušenie administratívy a zavedenie rovnakých požiadaviek krízového plnenia v členských štátoch EÚ.

Otázky k problematike „Zdravotnej prehliadky“ a budúcej reformovanej SPP po 2013 rezonovali aj v diskusii, ktorá bola súčasťou prezentácie na seminároch.

Séria informačných seminárov sa priebežne realizovala za účasti zástupcov cieľových skupín v nasledovných regiónoch:

POZVÁNKA
na informačný seminár

Perspektívy slovenského poľnohospodárstva v európskom kontexte
Health Check
Zdravotná prehliadka Spoločnej poľnohospodárskej politiky

3.3. marca 2011
Oravsko, Brusno (okres Prievidza)
Mesto Zvolen, Kultúrna budova M. S. J. A.
vstupné a úhrada 0,- €

Seminár je určený zástupcom miest, poľnohospodárom, podnikateľom na úseku výroby potravinárskych výrobkov

Program:

9:00 - 9:30	Registrácia účastníkov
9:30 - 9:45	Príjem - otvorenie konferencie poľnohospodárstva v EÚ
9:45 - 10:00	Príjem - Health Check - Zdravotná prehliadka SPP
10:00 - 10:15	Príjem - Zdravotná prehliadka SPP
10:15 - 10:30	Príjem - Zdravotná prehliadka SPP
10:30 - 10:45	Príjem - Zdravotná prehliadka SPP
10:45 - 11:00	Príjem - Zdravotná prehliadka SPP
11:00 - 11:15	Príjem - Zdravotná prehliadka SPP
11:15 - 11:30	Príjem - Zdravotná prehliadka SPP
11:30 - 11:45	Príjem - Zdravotná prehliadka SPP
11:45 - 12:00	Príjem - Zdravotná prehliadka SPP

Lektor Miroslav Buda, predstaviteľ úradu Mesto Zvolen

Organizátor seminára je Mesto Zvolen, Kultúrna budova M. S. J. A., Zvolen, ul. M. S. J. A. 1, 180 01 Zvolen, SR. Vstupné a úhrada 0,- €. Účastníkom seminára bude poskytnutá občerstvenie a informácie o možnostiach financovania projektov z EÚ.

Pozvánka na seminár v Chrenovci.

1. Dňa 22. 7. 2010 o 9,00 hod. v priestoroch VÚC Košice, Nám. Maratónu Mieru 1
2. Dňa 12. 8. 2010 o 9,00 hod. v priestoroch Mesta Zvolen, Nám. Slobody 22
3. Dňa 23. 9. 2010 o 9,00 hod. v priestoroch Úradu Banskobystrického samosprávneho kraja, Nám. SNP 22
4. Dňa 22. 10. 2010 o 13,00 hod. v priestoroch Učebno-výcvikového zariadenia Technickej univerzity v Herľanoch
5. Dňa 11. 11. 2010 o 9,00 hod. v priestoroch Agroinštitútu, Akademická 4, Nitra
6. Dňa 13. 12. 2010 o 9,00 hod. v priestoroch Obecného úradu Klížska Nemá 52, Komárno
7. Dňa 25. 1. 2011 o 10,00 hod. v priestoroch Úradu Žilinského samosprávneho kraja, Komenského 48, Žilina
8. Dňa 3. 3. 2011 o 9,00 hod. v priestoroch reštaurácie F a B v Chrenovci – Brusne, okr. Prievidza

Perspektívy slovenského poľnohospodárstva v európskom kontexte

(„Zdravotná prehliadka“ Spoločnej poľnohospodárskej politiky Európskej únie)

Účelom a dôvodom „Zdravotnej prehliadky“ (Health Check) bolo overenie účinnosti reformy Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ z roku 2003, tzv. Fischlerovej reformy a hľadanie možností zjednodušovania jej administratívy. Významným aspektom bolo zároveň prispôbienie nástrojov SPP pokračujúcej liberalizácii medzinárodných trhov a rastúcej medzinárodnej konkurencii. Jej úlohou nebola zásadná reforma SPP a neiniciovala ani zmeny v rozpočte do roku 2013. Významným návrhom bolo posilnenie presun prostriedkov z I. do II. piliera. Program „Zdravotnej prehliadky“ oznámila Európska komisia v novembri roku 2007. Konzultácie s jednotlivými členskými štátmi a príprava legislatívnych návrhov prebiehali do apríla 2008 a následne prebehlo schvaľovanie návrhov v Rade. Oficiálna komunikácia o nastolených návrhoch bola ukončená v jeseni 2008.

Obsahom „Zdravotnej prehliadky“ SPP boli návrhy na nasledovné zmeny:

- Úplné zrušenie odloženia pôdy („SET-ASIDE“)
- Zrušenie osobitnej platby na energetické plodiny
- Zrušenie čiastočne zviazaných platieb
- Nahradenie Jednotnej platby na farmu (SFP) Jednotnou platbou s paušálnou sadzbou (SPS)
- Zavedenie rovnakej sadzby Jednotnej platby na plochu pre všetky členské štáty
- Zavedenie národného spolufinancovania Jednotnej platby na plochu
- Zvýšenie minimálnej výmery oprávnenej pôdy/minimálnej výšky priamej platby na farmu
- Stanovenie stropu priamych platieb na 300 tis. EUR – zavedenie degresie platieb
- Zvýšenie povinnej modulácie na 10%
- Zrušenie kvóty na mlieko od roku 2015
- Zrušenie exportných náhrad
- Zánik trhovej intervencie

- Úprava rozpočtovej disciplíny
- Riadenie rizika
- Klimatické zmeny

Úplné zrušenie povinného odloženia pôdy „Set aside“

Švédsko a organizácia COPA-COGECA navrhla, aby bol od hospodárskeho roku 2007/2008 0 % set-aside, pri zachovaní dobrovoľného „set-aside“.

Negatívne dopady na biodiverzitu, ako dôsledok zrušenia povinného odloženia pôdy, bude nevyhnutné kompenzovať rozšírením agroenvironmentálnych programov.

Na Slovensku sa „set-aside“ neuplatňoval (pri platbách SAPS a Jednotnej platbe na regionálnom základe stráca svoje poslanie).

Pozitívom bolo zvýšenie výmery pestovania olejnin v EÚ 27 o cca 3 milióny ha ako dôsledok neplatnosti obmedzenia z Blair House, ktoré stanovovalo limit na 800 tisíc hektárov.

Zrušenie osobitnej platby na energetické plodiny

Podpora, ktorá činí 45 EUR na hektár je spochybnená dostatkom iných ekonomických a agrárno-politických stimulov pre produkciu obnoviteľných zdrojov a v súčasnosti je limitovaná na 2 milióny hektárov v rámci celej EÚ 27.

Zrušenie opatrenia by prispelo k zjednodušeniu administratívy priamych podpôr.

Francúzsko presadzovalo zachovanie súčasného stavu.

Zrušenie čiastočne zviazaných platieb

Európska komisia presadzuje trend „odväzovania“ priamych platieb, čo znamená podporu trhovej orientácie a flexibilitu produkčnej schopnosti poľnohospodárov.

Úplné odviazanie platieb podporili: Švédsko, Dánsko, UK, Holandsko.

Možnosť zachovať 25% platieb na plodiny na ornej pôde presadzovali: Španielsko a Francúzsko. Komisia uznala význam 100% zviazanej platby na dojčiacie kravy.

Francúzsko a Poľsko presadzovali vo svojich návrhoch postupnú adaptáciu pri rušení zviazaných platieb.

Komisia navrhovala a odporučila uplatnenie čl.69 Nariadenia 1782/2003, čo by znamenalo použitie národných zdrojov na cielené opatrenia pri podpore fariem na zachovanie a zvýšenie kvality produkcie, pri zohľadnení environmentálnych hľadísk a pod.

Náhrada Jednotnej platby na farmu (SFP) Jednotnou platbou s paušálnou sadzbou (SPS)

Historický princíp priamych platieb je do budúcnosti neudržateľný a bol dôsledkom kompenzácie príjmových dopadov Mc Sharryho reformy z roku 1992.

Komisia navrhla zavedenie Jednotnej regionálnej platby (flat rate model). Zavedenie rovnakej sadzby Jednotnej platby na plochu

pre všetky členské štáty EÚ 27 navrhovalo Švédsko a Lotyšsko, čo by znamenalo vyrovnanie podpôr do poľnohospodárstva na celom území EÚ.

Bola navrhovaná dvojzložková Jednotná platba na plochu nasledovne:

- prvá zložka s jednotnou sadzbou pre EÚ 27
- druhá zložka by individuálne zohľadňovala implementačné náklady na dodržiavanie zákonných požiadaviek na hospodárenie. Zo strany niektorých členských štátov EÚ prišli návrhy na zavedenie národného spolufinancovania Jednotnej platby na plochu, čo EK rázne zamietla a nepodporila ani návrhy na povinné či dobrovoľné spolufinancovanie platieb.

Akceptovanie takýchto návrhov by znamenalo narušenie jednotného trhového prostredia a tým prakticky zánik SPP.

Zvýšenie minimálnej výmery oprávnenej pôdy/minimálnej výšky priamej platby na farmu

Následkom odviazania platieb narástol počet malých žiadateľov o platbu vo výške sumy 50 až 100 EUR. Vzhľadom k tomu, bolo navrhnuté obmedzenie administratívnych nákladov zvýšením limitu minimálnej platby, prípadne minimálnej výmery oprávnenej plochy na minimálne 1 hektár. Toto obmedzujúce opatrenie sa stretlo s výraznou kritikou a odporom zo strany drobných farmárov ktorých je, predovšetkým v členských štátoch EÚ 15, veľmi vysoké percento.

Stanovenie stropu priamych platieb na 300 tis. EUR zavedením degresie platieb

Návrhy na stanovenie stropu boli predložené už pri reforme SPP v roku 2003.

Opatrenie však bolo zamietnuté s argumentom, že by znamenalo nerovnomerný postih niektorých členských štátov s určitou štruktúrou fariem. V dôsledku toho v súčasnosti veľké farmy a veľkí vlastníci inkasujú neprimerane

vysoké podpory. Až 80% podpôr poberá 20% žiadateľov. S opatrením nesúhlasili: Nemecko, Česko a UK.

Zvýšenie povinnej modulácie

Európska komisia predložila návrh na zvýšenie povinnej modulácie o 1% (z 5% na 6%) na rok 2009 a postupné zvyšovanie o 1% ročne na 10% v r. 2013.

Povinná modulácia nezasiahne malé farmy s príjmom do 5000 EUR a tým by nemalo dôjsť k zníženiu ich príjmov.

Dôsledkom zavedenia povinnej modulácie sa zvýšia zdroje pre Program rozvoja vidieka o cca 1 mld. EUR ročne, čo je v súlade s trendom posilňovania II. piliera SPP.

So zavedením tohto opatrenia nesúhlasil Nemecký roľnícky zväz.

Súhlas Lotyšska bol viazaný na podmienku obrátenia pomeru prerozdelenia prostriedkov v prospech nových členských štátov

Zrušenie kvóty na mlieko od r. 2015

Návrh na zrušenie kvóty bol prijatý spolu s návrhom súboru opatrení, ktoré budú zmierňovať dopad na farmárov v horských a znevýhodnených oblastiach, kde je produkcia mlieka nosným sektorom.

Návrh na postupné znižovanie intervenčnej ceny a postupné zavádzanie zvyšovania kvóty sa stretol so všeobecným súhlasom členských štátov.

Európska komisia navrhla uplatnenie čl. 69 Nariadenia 1782/2003, čo by znamenalo vyčleniť 10% národných zdrojov z Jednotnej platby na farmu pre konkrétne typy fariem

Zdržanlivé stanovisko k tomuto návrhu zaujalo Nemecko a Rakúsko.

Vo všeobecnosti sa očakáva, že postupným ukončením kvót na mlieka sa zvýši produkcia, znížia sa ceny a zvýši sa konkurencieschopnosť tohto odvetvia.

Zrušenie exportných náhrad

Európska komisia prakticky odsúhlasila návrh z Dohy, kde sa rokovalo v rámci Svetovej obchodnej organizácie WTO o liberalizácii svetového obchodu.

Návrh tom čase získal všeobecnú podporu v dôsledku priaznivého vývoja cien.

Otvorená ostala diskusia k otázke časového postupu.

Zánik trhovej intervencie

Opatrenia na zabezpečenie ponuky na trhu by nemali znižovať schopnosti poľnohospodárov reagovať na vývoj trhu a tak bolo formálne rozhodnuté o zrušení tých intervenčných cien, napr. bravčového mäsa, jačmeňa a ciroku, ktoré sa už dlhodobo neuplatňovali. V prípade pšenice boli navrhnuté intervenčné nákupy počas intervenčného obdobia za cenu 101,31 EUR za tonu a to až do výšky 3 milióny ton.

Európska komisia avizovala snahu o zrušenie intervencie na maslo a sušené mlieko, ako dôsledok zrušenia kvóty na mlieko

Rozpočtová disciplína

Európska komisia rozhodla, že do schváleného rozpočtu do roku 2013 sa nebude zasahovať a pre obdobie rokov 2010 – 2013 nebudú pre I. a II. pilier dodatočne navýšené prostriedky EÚ.

Znížená potreba prostriedkov na exportné náhrady a intervencie ušetrí zdroje na financovanie platieb nových členských štátov (Rumunsko, Bulharsko)

V návrhoch sa nepredpokladalo spustenie mechanizmu finančnej disciplíny t.j. krátenie podpory pre EÚ15.

Riadenie rizika

Navrhované opatrenia mali byť riešením otázky tvorby nástrojov riadenia rizika a neviazanie platieb (oddelenie platieb od produkcie)

by malo umožniť producentom eliminovať nepredvídané riziká.

Klimatické zmeny a redukcia intervenčného systému zvyšuje riziko trhových výkyvov s možným dosahom na príjmy poľnohospodárov.

Návrhy riešení, ktoré vychádzajú z analýz Komisie:

- ▶ vytvorenie spoločných rizikových fondov spolufinancovaných farmármi a národnými vládami
- ▶ poistenie úrody s príspevkom z verejných zdrojov

Navyše by bolo potrebné povzbudiť členské štáty v používaní nástrojov na RV (rozvoj vidieka), pretože práve z II. piliera je možné lepšie čerpať prostriedky na ciele riešenia. Nie všetky členské štáty, dokonca ani nie všetky regióny toho istého členského štátu, čelia rovnakým trhovým rizikám, či rizikám spojených s počasím.

Klimatické zmeny ako výzva a ich vplyv na rozhodovanie o nástrojoch SPP

Efekty a vplyvy klimatickej zmeny vyhodnotila EK v Zelenej knihe

V oblasti zmeny klímy, bioenergie a biologickej rozmanitosti spočívajú pre EÚ tri nové výzvy. Z nich rozhodujúcu úlohu má zmena klímy, ktorá ovplyvňuje vývoj dvoch zvyšných oblastí.

Poľnohospodárstvo EÚ je vo vysokej miere vystavené dôsledkom zmeny klímy.

Neistota spojená so zrážkami, extrémnymi klimatickými javmi, úrovňami teplôt, dostupnosťou vody a pôdnymi podmienkami (eróziou) je zdrojom oprávnených starostí.

Plán EÚ pre obnoviteľnú energiu stanovil ciele v oblasti podielu biopalív (10%) a podielu obnoviteľnej energie (20%) na celkovej spotrebe palív a energie do roku 2020.

Bez ohľadu na tieto ciele, **hlavnou úlohou európskeho poľnohospodárstva je a bude výroba potravín a krmív.**

Dôsledkom klimatickej zmeny je kolísanie produkcie, čím je ohrozené celosvetové zásobovanie potravinami, zosilňuje tlak medzi-

národnej konkurencie, liberalizácie obchodu a má vplyv na pokles počtu obyvateľstva.

Priamo aj nepriamo ovplyvňuje výšku úrod, lokalizáciu rastlinnej výroby, počty zvierat, opúšťanie pôdy a znižovaním príjmov ovplyvňuje sociálnu stabilitu obyvateľstva vidieckych oblastí.

Komisia navrhla z viacerých možností opatrenia, ktorými je možné čeliť týmto výzvam:

- ▶ zefektívniť hospodárenie s vodou posilnením existujúcich opatrení z RV poskytovaním environmentálnych služieb v oblasti bioenergie a ochranou biodiverzity
- ▶ ochraňovať vodné zdroje, čo by sa malo dosiahnuť plnením podmienok krížového plnenia, dodržiavaním podmienok správnej farmárskej praxe a prostredníctvom GAEC
- ▶ ochraňovať územie pred povodňami
- ▶ zachovávať vyvážený ekosystém krajiny

Záverom je potrebné zdôrazniť, že „Zdravotná prehliadka“ SPP bola príležitosťou na prispôbenie podporných schém novej realite a slúžila na doladenie reformy z roku 2003. Svojím významom prispela k diskusií o budúcich prioritách v sektore poľnohospodárstva EÚ.

Úpravy, ktoré Komisia navrhla, netvorili zásadnú reformu, ale analýzy, ktoré vyplývali zo záverov „Zdravotnej prehliadky“ SPP sa stali podkladom pre budúcu podobu reformovanej Spoločnej poľnohospodárskej politiky po roku 2013.

Ing. Eleonóra Boocová, SOŠ poľnohospodárstva a služieb na vidieku, Žilina

Zdravotná prehliadka Spoločnej poľnohospodárskej politiky

Dňa 25. januára 2011 organizoval Vidiecky parlament na Slovensku v rámci „Programu rozvoja vidieka 2007 – 2013“, Opatrenie 3.3., projekt „Vzdelávanie a informovanie“ informačný seminár Perspektívy slovenského poľnohospodárstva v európskom kontexte Health Check – Zdravotná prehliadka Spoločnej poľnohospodárskej politiky, ktorý sa konal v priestoroch Žilinského samosprávneho kraja, Komenského č. 48 o 10,00 hod.

Tohto seminára sa zúčastnili aj študenti SOŠ poľnohospodárstva a služieb na vidieku, Predmestská 82 v Žiline, odboru Ekonomika pôdohospodárstva – trieda II.E. Pod vedením pedagogického dozoru – Ing. Eleonóra Boocová, Ing. Martin Lacko – si spoločne so študentmi vypočuli prednášku od lektorky MVDr. Evy Porubánovej. V úvode seminára sme boli oboznámení s históriou Spoločnej poľnohospodárskej politiky v EU, ďalej nám lektorka vysvetlila význam Health Check – Zdravotná prehliadka SPP a význam navrhovaných zmien Health Check Zdravotnej prehliadky SPP.

Program seminára bol orientovaný na rozšírenie informácií a aktuálnych poznatkov o riešení budúcnosti rozvoja vidieka z hľadiska programových zmien Spoločnej poľnohospodárskej politiky EU známych pod názvom Health Check – Zdravotná prehliadka, ktoré sa dotknú cieľových skupín pôsobiacich na vidieku a nepriamo všetkých obyvateľov Slovenska.

Seminár bol určený hlavne pre zástupcov obcí, poľnohospodárov, podnikateľom na vidieku a predstaviteľom MVO.

Týmto by som sa chcela poďakovať p. Márii Behanovskej, že sme sa ako škola mohli zúčastniť tohto seminára a mali sme si možnosť vypočuť zaujímavé poznatky.

Študenti II. E SOŠ poľnohospodárstva a služieb v Žiline a ich pedagógovia na prednáške MVDr. Evy Porubánovej.

Vývoj výroby a spotreby mliečnych výrobkov na Slovensku

Mlieko nie je iba bežná potravina, ono má podstatne širší spoločenský význam ako sa bežne priznáva. Produkcia mlieka v prvovýrobe je tiež hlavným ekonomickým zdrojom, má hlbší ekologický i sociálny prínos pre náš vidiek a je aj nositeľom našich tradícií. V súčasnom období i vyspelé európske krajiny upúšťajú od preferencie ťažkého priemyslu a dokonca i od spotrebiteľského a venujú sa viac agroturistike, využitiu poľnohospodárskej pôdy a tým aj produkcii mlieka.

Napriek rôznym reklamám o význame mlieka a mliečnych výrobkov máme na Slovensku stále väčší a väčší deficit mlieka a stále viac a viac sa musíme učiť lepšie využívať a viac konzumovať práve mliečne výrobky. Je treba uviesť, že u nás je skutočná spotreba všetkých mliečnych výrobkov po prepočte na mlieko iba 143 kg na osobu a rok, kým vo vyspelých štátoch je táto spotreba vyše 300 kg a v Českej republike je to až 250 kg/osobu/rok. Pritom iba v západnej Európe, ale i vo východnej Európe sa spotrebováva asi trojnásobné množstvo mliečnych fermentovaných nápojov a minimálne dvojnásobné množstvo syrov ako u nás na Slovensku.

U nás, už v povojnovom období až do ekonomických zmien po r. 1999 mala poľnohospodárska výroba a aj produkcia mlieka stále zvyšujúcu sa úroveň. Dosahovali sme spotrebu mlieka až 253 kg na osobu a rok a ešte sme hľadali spôsoby ako to zvýšiť. Po roku 1990, pádom socializmu, prudko začala klesať výroba mlieka a ustálila sa na súčasný nákup cca 910 mil. litrov ročne, avšak aj tak produkcia mlieka i jeho nákup pomaly stále mierne klesá. Pritom prudko sa znížil počet mliekarenských závodov, tiež dojníc (o viac ako 70 %), znížila sa spotreba mlieka a mliečnych výrobkov z 253 kg/osobu a rok na súčasných 153 kg/osobu/rok. Na druhej strane zvýšila sa dojivosť kráv, kvalita mliečnych výrobkov a modernizovali sa takmer všetky mliekarné z toho časť príspevom zahraničného kapitálu. Slovenské mlieka-

Škála tradičných mliečnych výrobkov je pestrá.

renské výrobky sú na dobrej svetovej úrovni a sú konkurencie schopné so zahraničím.

S poklesom produkcie mlieka za posledných 20 rokov sa takmer na polovicu znížila výroba konzumného mlieka a syrov. Ešte viac sa znížila a podstatne viac klesla výroba masla a výroba sušených mliek. Na druhej strane sa zvýšila výroba kyslomliečnych výrobkov a smotany.

Najvýraznejšie zmeny vo vývoji po r. 1990 zaznamenala výroba syrov. Napriek celkovému nižšiemu množstvu spracovaného mlieka sa do r. 2003 zvýšila výroba prírodných syrov na dvojnásobok a potom zas, v dôsledku zníženého nákupu mlieka a likvidáciou viacerých syrárskych závodov, výroba syrov klesla na pôvodnú úroveň. Pritom však podstatne klesla výroba tvarohov a tavených syrov, čo

znamená, že sa celková výroba syrov za posledných 20 rokov znížila cca o 55 %. Pritom je potrebné pripomenúť, že na zachovaní výroby prírodných syrov sa pričínili najmä syrárske špeciality a to aj z ovčieho mlieka.

So spotrebou mliečnych výrobkov súčasný trend nie je dobrý. Stále nám pokračuje pokles spotreby mliečnych výrobkov celkovo a to na takmer na polovicu spotreby vo vyspelých štátoch. Podstatne klesla až vyše 50 % spotreba konzumného mlieka, masla a sušených mliek. Potešiteľné je, že spotreba syrov sa napriek celkovému poklesu výroby mierne zvyšuje a to vďaka dovozu syrov a výrobe syrárskych špecialít aj z ovčieho mlieka. Najviac sa však zvýšila spotreba kyslomliečnych nápojov a jogurtov. Napriek tomu stále zaostávame v spotrebe mliečnych výrobkov za vyspelými štátmi.

Najhoršia situácia v spotrebe mlieka je u školskej a dospievajúcej mládeže. Už epidemiologické štúdie Výskumného ústavu výživy zistili, že len 43% detí pije mlieko denne, 12% nepije mlieko vôbec a ostatných 45% len nepravidelne. Priemerná denná konzumácia

u detí, ktoré pili mlieko pravidelne, predstavovala 2,5 – 3 dl mlieka, čo je veľmi málo! Odporúčaná dávka je 5 – 6 dl mlieka, čo sa rovná 2 – 3 pohárom mlieka denne.

U dospelých ľudí sa odhaduje, že vyše 50 % ľudí u nás nepije mlieko pravidelne (menej ako 1 x za týždeň) a až vyše 40 % ľudí si myslí, že mlieko nie je pre ľudí vhodné. Máme však celú radu vhodných mliečnych výrobkov – kyslomliečnych, probiotických nápojov, a celú radu syrov, ktoré plnohodnotne nahradia tekuté mlieko a sú prínosom pre naše zdravie.

Pokiaľ sa týka ovčieho a kozieho mliekarstva, na Slovensku sa chov oviec a kôz a tiež ich produkcia mlieka viac menej zachovala. Počet oviec je v súčasnosti cca 234 tis. ks a počet kôz je 29,5 tis. ks. Z tohto počtu sa vyprodukuje ročne cca 10 000 ton ovčieho mlieka a 1 200 ton kozieho mlieka. Súčasná produkcia ovčieho mlieka a tým aj vyrobených ovčích syrov má pomerne vyrovnanú bilanciu i keď mierne poklesla. Súčasná cena ovčieho mlieka sa udržala a je 0,74 EUR za liter.

Tabuľka 1. Vývoj výroby mliečnych výrobkov v SR od r. 1990

Druh výrobku	1990	1996	2003	2009	Index 2009/1990
Nákup mieňa - mil. l	1920	1200	1110	857,8	49,8
Konz. mlieko - mil. l	567,0	369,0	330,0	262,7	46,3
Kyslom. výr. – mil. l.	33,0	20,0	61,0	50,8	133,9
Smotana – mil. l.	18,0	17,5	23,0	27,1	150,5
Maslo – tis. t.	39,0	15,5	12,0	10,1	25,9
Sušené ml. – tis. t.	54,0	13,4	12,0	7,3	13,5
Syry spolu – tis. t.	65,3	49,8	55,0	35,1	53,7

Tabuľka 2. Vývoj spotreby mliečnych výrobkov v SR od r. 1990 v kg na osobu a rok

Druh výrobku	1990	1996	2003	2009	Index 2009/1990
Mlieko a ml. výrobky	240,0	162,1	167,2	153,0	63,7
Konzum. mlieko	109,7	73,6	69,9	49,5	45,1
Kyslomliečne výrobky	2,9	6,5	13,8	14,0	482,7
Maslo	6,4	2,9	3,0	2,8	43,7
Sušené mlieko	6,8	3,1	1,5	1,0	14,7
Syry spolu	9,0	6,1	9,1	9,5	105,5

Prínos mliečnych výrobkov pre zdravie ľudí

Najdôležitejší prínos mlieka a mliečnych výrobkov je prínos pre zdravie človeka. V súčasnosti práve prostredníctvom mlieka a vybraných mliečnych výrobkov si môže každý človek od útleho veku až po starobu liečiť svoje osobitné zdravotné problémy napr. so zažívaním, s vlastným metabolizmom, krvným tlakom, atď. Však samotné mlieko a najmä jeho fermentované a probiotické výrobky sú nenahradielným zdrojom všetkých pre život potrebných látok a tieto je potrebné vhodne aplikovať do svojho pravidelného jedálneho lístka.

Mlieko je zdrojom energie vo forme tukov a cukrov. Mlieko zároveň obsahuje mimoriadne kvalitné bielkoviny s vysokým podielom tzv. nenahradielných aminokyselín. Takisto sa v ňom nachádza všetkých sedem základných minerálnych prvkov - vápnik, fosfor, horčík, sodík, draslík, síra a chlór. Jeden liter mlieka obsahuje až 1 200 mg vápnika, čo bohato pokrýva celodennú potrebu tejto minerálnej látky v ľudskom organizme. V mlieku sa vyskytuje aj množstvo mikroelementov, ktoré ľudský organizmus potrebuje v stopových množstvách, napr. meď, fluór, jód, mangán, zinok, molybdén a selén. Taktiež obsahuje všetkých 13 vitamínov, ktoré sú nevyhnutne potrebné pre ľudský organizmus. Je zdrojom karotenoidov (z ktorých vzniká vitamín A) a vitamínu E. Neodmysliteľná je aj prítomnosť vitamínov B-komplexu v mlieku. Mlieko vyniká tiež ako veľmi bohatý zdroj riboflavínu - vitamínu B2, ktorý je dôležitý na udržanie správnej činnosti mnohých tkanív, napríklad tkanív tvoriacich protilátky a červené krvinky. Ďalej je potrebný pre metabolizmus sacharidov, tukov a proteínov; zachovanie dobrého zraku, kože, nechťov a vlasov; zmierňuje únavu pri namáhaní očí; priaznivo ovplyvňuje celkový zdravotný stav.

Z vyššie uvedeného je zrejme, že mlieko a mliečne výrobky sú zdrojom biologicky aktívnych látok nevyhnutných pre zdravý vývoj človeka a obsahujú:

- výživné a stavebné látky pre stavbu tela a rast človeka v detskom veku,

Trend spotreby mliečnych výrobkov u nás klesá, napriek tomu, že je z čoho vyberať a slovenské výrobky sú kvalitatívne na vysokej úrovni.

- látky pre energetické zabezpečenie existencie organizmu,
- zdroj minerálnych látok, vitamínov, hormónov a enzýmov,
- zdroj esenciálnych prvkov, ktoré si organizmus nevie vyrobiť sám.

Mlieko je veľmi dôležitou potravinou, potrebou nielen pre zdravý vývin detí, ale tvorí aj nevyhnutnú zložku potravy pre dospelých. Najdôležitejšou prednosťou mlieka je, že vo veľmi priaznivom pomere a v relatívne veľkom množstve obsahuje všetky najdôležitejšie živiny. Vysokohodnotné živočíšne bielkoviny obsiahnuté v 1 l mlieka kryjú až polovicu dennej potreby bielkovín. Jeden liter mlieka pokrýva až 20 % priemernej energetickej potreby, štvrtinu dennej potreby vitamínov A a B, asi jednu šestinú vitamínu C, 70 % dennej potreby fosforu a celú dennú potrebu vápnika.

Výchova k správny stravovacím návykom sa formuje od útleho detstva. Najmä matky by mali dbať na pestrosť a inováciu jedálneho lístka detí i rodiny vyplývajúcu z nových poznatkov o modernej a skutočne racionálnej výžive. V prípade mlieka a mliečnych výrobkov treba deťom jednoznačne dávať ich dostatok a ponuku sprevčovať dochutenými mliečnymi nápojmi, kyslomliečnymi výrobkami a tvarohovými výrobkami.

Zo strategického pohľadu nie je dobré, že sme od našej „nežnej revolúcie“ dopustili taký

úpadok živočíšnej výroby a taktiež i potravinárstva a mliekárstva. Však máme najnižšie využitie pôdy na obyvateľa, takmer najnižšiu produkciu mlieka, mäsa a čo je najhoršie, že sa to prejavuje aj na zdraví obyvateľstva. Máme taktiež najnižšiu spotrebu mliečnych výrobkov (menej ako polovičnú v porovnaní s EÚ) a postupne už takmer všetko dovážame – mäso, mliečne výrobky a dokonca i ovocie a zeleninu. Všetko sa nechalo na voľný trhový mechanizmus, nerobili sa žiadne dlhodobé koncepcie. Dospeli sme až k tomu, že už nie sme v potravinách sebestační, že musíme už dovážať aj tie potraviny, ktoré sme predtým vyvážali a nehovoriac o tom, že to má dalekosiahly dopad najmä na vidiek a na jeho prosperitu. Vidiecky život bez poľnohospodárstva už nie je vidiek, ľudia už strácajú vzťah k pôde, už sa odučili pracovať na gazdovskom dvore a hľadajú si prácu v meste, alebo sú nezamestnaní. Pokúšame sa rozšíriť cestovný ruch, no kto pôjde na dovolenku do zarostenej a zaburinenej prírody, kde sú síce pekné hotely, ale žiadne vidiecke prostredie. Kam pôjdu nezamestnaní robiť ak nie do poľnohospodárstva? Máme predsa na Slovensku vyše 60 tisíc hektárov nevyužitých a zaburinených lúk a pasienkov, kde by sa dala podstatne zvýšiť živočíšna výroba – najmä chov oviec i kôz. Pri cestách po Slovensku sa nás často pýtajú naši zahraniční priatelia: Kde máte kravy? Kde sú ovečky? Prečo nemáte pokosené lúky? Prečo si neudržiavate čistú ekologickú prírodu? Ťažko sa to počúva a ešte ťažšie sa na to odpovedá.

S vypuknutím hospodárskej krízy sme naivne očakávali, že sa aj u nás budú hľadať rezervy práve v poľnohospodárstve vo využití zanedbaných poľnohospodárskych objektov a v nevyužitej pôde. Máme niekoľko tisíc nezamestnaných, ktorí by očakávali od štátu určitú podporu na rozbehnutie ich aktivít najmä vo farmárskom živote. Je predsa paradoxom, že máme veľa nezamestnaných práve na vidieku a pritom nemá kto na vidieku pásť ovce, nemá kto robiť v poľnohospodárstve, lebo za súčasných podmienok sa im to nevypláti a mnohí sa už odučili aj robiť.

Napriek klesajúcej produkcii kravského mlieka, spotreba syrov neklesá a má aj vďaka

dovozu mierne stúpajúcu tendenciu. O tento mierny nárast sa zaslúžili najmä syrárske špeciality a to aj z ovčieho mlieka, ktoré sústavne napomáhajú zvyšovať spotrebu mliečnych výrobkov a hlavne syrov. Celkovo možno konštatovať, že výroba prírodných syrov prakticky sa na Slovensku ustálila. Pritom však sa ukazuje, že namiesto očakávanej koncentrácie a špecializácie výroby syrov stále väčší význam nadobúda práve výroba syrárskych špecialít a to najmä v malovýrobných podmienkach.

Je potešiteľné, že sa stále viac zvyšuje množstvo mladých podnikateľov, ktorí sú ochotní podnikáť v poľnohospodárstve, začínajú chovať ovce, kravy, kozy a vyrábajú si živočíšne produkty nielen pre seba, ale aj pre široké okolie a majú z toho všestranný úžitok. Veľmi pozitívne na rozvoj vidieka a zvýšenej spotreby najmä syrov má zvýšená propagácia zdravých mliečnych probiotických výrobkov. V posledných rokoch veľmi tomu napomohol aj Cech bryndziarov, ktorý organizuje mnohé regionálne ovčiarske i mliekarské podujatia, aké sú napr. Ovenálie v Pribylíne, rôzne ovčie a mliekarské Pastorálie, mnohé miestne podujatia na rozvoj tradičných výrobkov napr. Klenoveckého syra, Novotskej hrudky, figurálnych syrov a pod. Práve takýmito podujatiami si ľudia obnovujú svoje tradície výroby mliečnych výrobkov, obnovujú si s tým spätú i kultúru, folklór a podstatne prispievajú k zvýšenej spotrebe mliečnych výrobkov, k zdravej výžive a celkovej kvalite života.

Reinkarnácia starých odrôd jabloní

Odrodový sortiment u nás i v zahraničí vždy bol a vždy bude ovplyvňovaný aktuálnymi potrebami trhu, ale aj módnymi trendmi. Vďaka tomuto prirodzenému vývoju sa celé stáročia stretávame so skutočnosťou, že kvalitné a obľúbené odrody sú z rôznych dôvodov vytlačené zo sadov a záhrad a nahradené „lepšími“ alebo aspoň módnejšími odrodami. Niekedy k tomuto potlačeniu dôjde dokonca skôr, ako sa dané odrody vôbec stihnú rozšíriť a uplatniť. Názorným príkladom je niekoľko radov nových odrôd sliviek za ostatných 20 rokov, čiže za obdobie, v ktorom sa majú možnosť uplatniť možno tak dve menšie šľachtiteľské vlny. Dnes je situácia, oproti tej z minulosti, sprevádzaná ešte fenoménom marketingu, ktorý napomáha silnému spropagovaniu a tým aj rozširovaniu nových odrôd. Veľa z nich sú odrody licenčné a aby sa drahé licencie zaplatili, je potrebné odrody marketingovo podporiť i za cenu toho, že sa vďaka tomu vytlačia z trhu iné, možno ďaleko kvalitnejšie odrody.

(ilustračné foto: Ing. arch. Pavol Borodovčák)

Pri jabloniach nastal zlom v sortimente v období kolektivizácie, kedy sa spustila vlna mohutného vysádzania sadov. Do popredia sa dostalo množstvo zaujímavých i menej zaujímavých odrôd, z ktorých mnohé dodnes zastávajú svoje významné miesto v sortimente ovocných drevín (Golden Delicious, Idared, Jonagold a pod.), iné zas zo sortimentu vypadli a množia sa len sporadicky pre záhradkárov alebo vôbec (Melrose, Denár, Zvonkové a pod.). Zaujímavou skupinou sú však tie odrody, ktoré síce už v nových moderných výsadbách nevidíte, ale svoje miesto v starých výsadbách či záhradách ešte stále majú a zrejme aj dlho ešte budú mať. Ide o odrody ako Jonathan, Gloster, Ontario, Starkrimson, Spartan či James Grieve. Nakoľko sa v ostatných rokoch stalo módou reinkarnovať staré odrody a vracat im ich zaslúžené miesto aspoň v záhradách či ekosadoch, kde na ne dodnes nedajú dopustiť, je dobré a vhodné si ich krátko pripomenúť. Cieľom tohto článku však nie sú vyššie menované odrody, ale vrátame sa v čase ešte ďalej, k odrodám našich starých otcov. A aby sme sa nepohybovali iba v teoretickej rovine, zameriame sa najmä na odrody, ktoré sú ovocinárom aj reálne dostupné.

Reinkarnované odrody jabĺk

Banánové zimné

Coxova reneta

**Gascoygneho
šarlátové**

Banánové zimné

Stará zimná americká odroda. Vyžaduje dobré jablonoňové pôdy a polohy, znáša aj občasné sucho. Plody sú stredne veľké až veľké, priemernej hmotnosti 120 g. Farba šupky je citrónovo žltá, so zlatožltým líčkom na slnečnej strane. Chuť je šťavnatá, sladko navinulá, príjemne korenistá, s banánovou príchuťou, výrazne vonia. Dužina na vzduchu takmer nehnedne. Odroda je dlhodobo skladovateľná, odolná proti chorobám, plody nevädnu a nebývajú červivé. Rodivosť je z roka na rok vyššia, nezvykne alternovať. Odroda je dobrý opelovač iných odrôd.

Coxova reneta

Kvalitná aromatická odroda, ktorá môže byť aj v súčasnosti príjemným spostením. Vhodná je do stredných pestovateľských polôh. Možno ju pestovať na slabo rastúcich podplnách v nízkych pestovateľských tvaroch, nie je však vhodná na pestovanie vo forme prísne tvarovaných tvarov. Odroda je cudzoopelivá, vhodnými opelovačmi sú Golden Delicious, James Grieve, Ontario, Jonathan, Idared. Odroda je náchylná na múčnatku a moniliózu, proti chrastavosti a jarným mrazom je stredne odolná. Do rodivosti vstupuje stredne skoro, rodí spočiatku pravidelne, neskôr striedavo. Plody sú menšie až stredne veľké, guľaté až guľato-sploštené, pomerne vyrovnané. Šupka plodov je suchá, hladká, stredne pevná. Základná žltá farba je na slnečnej strane prekrytá tmavočervenou krycou farbou. Líčko plodu je krátko červeno pásikavé. Dužina je žltej farby, krehká, šťavnatá. Chuť plodov je výborná, výrazne aromatická. Plody za účelom dlhšieho

skladovania vyžadujú podtrhnutie. Je stredne úrodná. Zber plodov je v septembri, skladuje sa do februára. Je známych niekoľko farebných mutácií, ako Cherry Cox, Crimson Cox a podobne. Vďaka pevnej šupke veľmi dobre znášajú transport.

Gascoygneho šarlátové

Zimná odroda. Vznikla v roku 1881 v Gascoynes v Bapchild Court v Anglicku. Do rodivosti prichádza na silnejších podplnách neskôr, na slabších stredne skoro. Rodivosť je priemerná, nie však všade uspokojivá. Je náročná na požiadavky, vyhovujú jej iba najlepšie ovocinárske polohy. Z opelovačov je známa iba Parména zlatá, rozhodne však nie je jej jediný opelovač. Plody sú veľké, priemernej hmotnosti 170 g. Hladká svetložltá šupka je krytá minimálne z 1/3 krásnou karmínovou červeňou, často úplne súvislou. Na celom plode sa nachádzajú tiež belavé i tmavšie lenticely. Celkovo patrí k najkrajším jablkám, veľmi dobre predajným. Dužina je pevná, takmer biela, primerane šťavnatá, navinulo sladká, mierne korenistá, s pikantnou príchuťou. Na vzduchu nepatrne hnedne. Odroda je v dreve pomerne odolná proti mrazom.

Gravštýnske

Jesenná odroda. Vznikla pravdepodobne v Gravensteine, v Šlesvik-Holštýnsku. Do rodivosti nastupuje neskôr, rodivosť je stredná a striedavá, čo sa dá na moderných tvaroch vhodne upraviť skorou prebieškou plodov. Odroda je náročná najmä na výživnú pôdu a vlhké ovzdušie, najlepšie jej vyhovujú podhorské slnečné polohy. Výborne sa jej darí pri

**Jadernička
moravská****Kardinál pásikový****Krasokvet žltý****Malinové
hornokrajské**

vode, nesmie však ísť o mrazové kotliny. Dobre ju opelujú odrody Ananášová reneta, Baumannova reneta, Bernské ružové, Coxova reneta, Croncelské, Jonathan, Ontario, Parména zlatá a Priesvitne letné. Plody sú stredne veľké až veľké, priemernej hmotnosti 150 g. Lesklá žltá šupka je krytá do polovice plodu červeným pruhovaním. Charakteristická je intenzívna vôňa plodov. Hlavnou devízou odrody je jej vynikajúca chuť, patrí k najchutnejším jablkám. Dužina je krehká, veľmi šťavnatá, výborne korenistá, sladko navinulej chuti. Plody nevädnu. Stromy vyžadujú konvenčnú ochranu. Má niekoľko klonov, z ktorých najcennejší je klon Gravštýnske červené.

Jadernička moravská

Zimná odroda. Vznikla ako neznámy semenáč v Československu, silne rozšírená bola a je najmä na Valašku. Pomerne neskoro vstupuje do rodivosti, tá je dosť pravidelná a bohatá. Na prostredie je nenáročná, dáva prednosť ťažším a vlhším pôdam s obsahom vápna. Plody sú malé až stredne veľké, dosahujú priemernú hmotnosť 100 g. Lesklá šupka citrónovožltej farby je až z jednej štvrtiny pokrytá krátko pruhovaním a zreteľne bodkatým červenkastým líčkom. Dužina je jemná, šťavnatá, príjemnej, sladko navinulej korenistej chuti. Veľmi dobre sa skladuje, plody nevädnu, zvlášť vhodná je na muštovanie a výrobu domácich destilátov. Celkovo ide o veľmi nenáročnú úrodnú odrodu so zdravým rastom a veľmi dobrou odolnosťou proti mrazom.

Kardinál pásikový

Veľmi stará jesenná odroda, známa tiež pod synonymami Šálové, Geflammtter Kardinál a Cardinal Blanc Flammé. Vytvára veľmi veľké koruny, stromy sú dlhoveké. Do rodivosti vstupuje neskôr, tá je však vysoká a z roka na rok sa zvyšuje. Na pôdu je absolútne nenáročná, hodí sa do všetkých polôh, vrátane drsných. Dobre ho opelí odroda Krasokvet žltý a súčasne kvitnúce odrody. Plod je veľký, dosahuje hmotnosť 170 g, nepravidelného tvaru, široko rebrnatý, zväčša trojhranný. Šupka je hladká, lesklá, až do polovice krásne červeno pruhovaná. Patrí medzi chuťovo hodnotné odrody. Dužina je šťavnatá, osviežujúcej, navinulo sladkej chuti, jemne vonia a na vzduchu mierne hnedne. Plody sa dobre prepravujú, vhodné sú na skladovanie i muštovanie. Celkovo ide o odrodu odolnú voči mrazu i chorobám, v suchom období býva občas napádaná múčnatkou.

Krasokvet žltý

Odroda vznikla v Burlingtone (New Jersey, USA) koncom 18. storočia. Stromy rastú stredne bujne a sú veľmi dlhoveké. Nemožno pri nich zanedbať výchovný rez v mladom veku. Rodivosť je pravidelná, vysoká, po dvoch rokoch sa vždy zvyšuje. Vyžaduje úrodné pôdy s vyšším obsahom vápnika, nehodí sa do drsných oblastí a suchých pôd. Dobre ju opelujú odrody Ananášová reneta, Baumannova reneta, Coxova reneta, Landsberská reneta, Ontario, Parména zlatá. Plod je vysoký, stredne veľký až veľký, dosahuje hmotnosť 140 g. Šupka je hladká, pololesklá, svetložltá, niekedy s načervenalým líčkom a hnedými lenticelami. Dužina je jem-

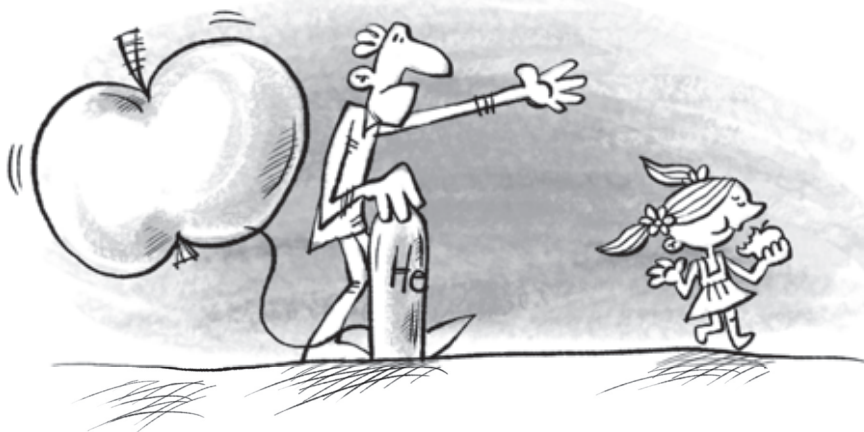
ná, krehká, šťavnatá, s banánovou príchuťou, slabo voňavá. Plody dobre znášajú prepravu aj skladovanie, ideálne pri 2 °C. Odroda je odolná voči mrazom, nevädne, nepadá vplyvom vetra. Stromy bývajú napádané vlnačkou krvavou a v suchom období múčnatkou, dobre reagujú na závlahu.

Malinové hornokrajské

Stará zimná odroda, pochádzajúca pravdepodobne z Holandska. Do rodivosti vstupuje pomerne skoro, tá je pravidelná a z roka na rok vyššia. Na pôdy a prostredie je nenáročná, na kvalitné pôdy však pozitívne reaguje, rovnako na vyššie chránené polohy.

Dobre ju opelujú odrody Hammersteinovo, Ontario a iné súčasne kvitnúce odrody. Plody sú stredne veľké až veľké, zbiehavého tvaru, po celej dĺžke plocho rebrnaté, vo vetre nepadajú. Šupka je hladká, matne lesklá, takmer po celej ploche prekrytá rubínovo červeným sfarbením a jemne výraznými svetlými lenticelami. Biela dužina je jemná, slabo naružovelá, veľmi dobrej aromatickej chuti. Odroda je značne odolná voči chorobám, škodcom a mrazu. Neodporúča sa jej podtrhávajúce, nakoľko podtrhnuté plody vädnu. Stromy zvyknú byť prioritne napádané puklicou slivkovou.

Ak si niekto myslí, že návrat k starým odrodám je krok späť, neberiem mu jeho názor. Nezdieľam ho však. Tieto odrody zastávali v našich sadoch významné miesto a ich význam sa skončil možno nie práve z najrozumnejších dôvodov. Nehovoriac o prínose, aký rozhodne priniesol pri šľachtení ich genetický potenciál. Tomu, kto si myslí, že staré odrody nepatria do našich záhrad, ale iba na smetisko morálnych dejín, odporúčam otvoriť si niektorú starú pomológiu a prečítať si o pár odrodách. Keď si potom dané popisy porovnáte so súčasnými odrodami, zistíte, že veľa odlišností nenájdete. Superlatívov typu „úrodná“, „bohato rodiaca“, „odolná voči chorobám“, „atraktívne plody“ či „vynikajúca chuť“ je v oboch verziách neúrekom. Až toľko, že si človek položí otázku, či namiesto toho nekonečného šľachtenia by nebolo jednoduchšie a užitočnejšie reinkarnovať v plnej miere vybrané staré odrody, preskúšať ich v pre nich nových klimatických podmienkach a vrátiť im miesto, ktoré si mnohé z nich rozhodne zaslúžia – v ovocnom sade. Možno by sme boli prekvapení, aké výsledky by sme v systéme moderného ovocinárstva s nimi dosiahli.

Sme krajina spiacich hradov, ktoré čakajú na oživenie

Šarišský hrad leží v centre východného Slovenska, 8 km severozápadne od mesta Prešov. Do roku 2006 to bola ruina spiaca pod hustým kobercom náletových drevín. Dnes Šarišský hrad žije a snáď by mohlo byť príkladom pre oživenie ktorejkoľvek inej hradnej zrúcaniny. Na Slovensku ich máme stovky. O mnohých netušia ani samotní obyvatelia, nie to ešte turisti, ktorí by chceli také miesto navštíviť. Je to preto, lebo vo väčšine prípadov sa jedná už len o nepatrné zvyšky hradných stavieb, často zanesené zeminou, hlboko v lese alebo sú zarastené krovinami. Ale každé také miesto má šancu byť zaujímavým cieľom pre turistov.

Dá sa v dnešnej dobe „nedostatku financií na všetko“ oživiť hradná zrúcanina? Jednoznačná odpoveď znie - ÁNO. Obnova hradu je reálna a pomerne aj jednoduchý proces, ak sú splnené tri podmienky: 1) dlhodobý zámer, 2) malé investície, 3) dobrovoľnícky potenciál. To znamená každý rok, v malom rozsahu a na báze dobrovoľníctva, organizovať postupne jednorázové brigády, neskôr možno pravidelnejšie víkendovky, dobrovoľnícke tábory aj menšie kultúrne podujatia, a to všetko s primeranou propagáciou.

Takouto cestou sa vybral aj Šarišský hrad. Prvé brigády dvoch-troch ľudí, ktorí na pár hodín vybehli na hrad odstraňovať kroviny, alebo ukladať kamene. Prvá víkendovka s prenocovaním na hrade. Osadenie informačnej tabule, lavičiek, úprava ohniska. Prvý malý projekt od miestnej nadácie na zakúpenie náradia, preplatenie cestovného a stravy na týždňový letný tábor pre 12 dobrovoľníkov. Prvé jednoduché murárske práce. Prvé hradné slávnosti. Nárast návštevnosti hradu a nárast počtu dobrovoľníkov i ľudí ochotných venovať 2% z dane alebo dobrovoľný príspevok na záchranu hradu.

Dnes tvorí dobrovoľnícke jadro Šarišského hradu 16 ľudí, z ktorých sa skoro každú sobotu nájde niekto, aby bol na hrade. Z projektov, zbierok a 2% z dane sa podarí každoročne

Jarná hradná brigáda je dobrou príležitosťou na výlet spojený napríklad s úpravou hradného nádvorja. (foto: M. Sárossy)

vyskladať sumu 15-20 tisíc EUR, za čo sa môžu zaplatiť už aj náročnejšie odborné práce na obnovu hradného muriva alebo stavbu prístrešku. Za účelom trvalého udržiavania vegetácie sa na hrade voľne pasú 4 kozy, ktoré nikam neujdú ani ich nikto nekradne a pre najmenších návštevníkov sú azda ešte väčším lákadlom ako samotný hrad.

Možno by ste sa na to aj dali, ale máte obavu, že sám človek nič nezmože. Nuž ve-

A takto to vyzerá na nádvorí Šarišského hradu v lete. (foto: Ing. arch. Pavol Borodovčák)

dzte, že aj ten najzapadnutejší hrad má svojich fanúšikov. Chodte na hrad a tam ich nájdete. Stačí sa prihovoriť náhodným návštevníkom, poprosiť ich o pomoc. Mnohí sa pridajú. Veď takto vznikli všetky dobrovoľnícke hradné skupiny, ktorých je dnes na Slovensku asi 20. A to je ďalšia výhoda pre začínajúcich hradárov, že sa majú na koho obrátiť s prosbou o radu, skúsenosť. Dobrovoľnícke organizácie zamerané na záchranu hradov sú v združení

Zachráňme hrady a ich zoznam je uvedený na stránke www.zachranmehradysk. Každoročne sa na začiatku roka stretávajú a vymieňajú si skúsenosti. Tak čo povieť, pridete o rok na takéto stretnutie predstaviť svoj hrad?

Autor je predseda o.z. Rákociho cesta, ktoré sa venuje záchrane Šarišského hradu.

Viac na www.hrad.wbl.sk

Mária Behanovská

Hontianske veselie už tradícia

Pre tých ktorí ešte nevedia. Je to spoločenské podujatie všetkých tých, ktorí majú radi vidiek, či už tu žijú alebo majú radosť zo stretnutia pri dobrej hudbe v spoločnosti dobrých priateľov.

Hontianske veselie sa každý rok uskutočňuje v inej obci Hontu, tak aby sa jeho účastníci oboznámili s tradíciami, úspechmi a životom tej ktorej dediny, kde sa práve koná.

9.ročník Hontianskeho veselia tentoraz v obci Senohrad otvárala aj predsedníčka Vidieckeho parlamentu na Slovensku Mária Behanovská

*Na fotkách:
Starostka obce Senohrad, predsedníčka VIPA SK,
predseda RD Senohrad, riaditeľ okresnej komory
RPPK, starosta obce Ladzany, členovia folklórnej
skupiny zo Senohradu. Foto: M. Behanovský*

Efektívne ekocentrum postavené po domácky

Spôsob ako z domácich materiálov vytvoriť ekologický dom, čo šetrí teplo i vodu, ukazuje rekonštrukcia nepoužívaných školských dielní pri Košiciach. Občianske združenie Sosna tu vytvorilo nové energeticky efektívne Ekocentrum s biozáhradou. To slúži na prednášky, výstavy či školenia.

Budova nepoužívaných školských dielní pred rekonštrukciou.

Na začiatku 2-ročnej prestavby bol projekt Ing. arch. Petra Pásztor.

„Chceli sme ukázať, že aj za prijateľnú cenu je možné postaviť ekologickú a zároveň peknú stavbu.“, hovorí Štefan Szabó z košického občianskeho združenia Sosna. Budovu dostali do dlhodobého nájmu aj s pozemkom od obce Družstevná pri Hornáde v časti Malá Vieska za miestnou základnou školou. Z pôvodných dielní však ponechali len obvodové múry. Stará strecha, komín, podlaha i okná museli ísť kvôli dezolátnemu stavu preč.

Stavebný návrh vytvoril architekt Peter Pásztor. Pomohli aj rady skúsenejších ekocentier zo Zaježovej a podnikateľov s ekostavbami. Prestavba trvala dva roky.

Domáce zdroje pod zelenou strechou

Rekonštruovalo sa z ekologických, no hlavne miestnych zdrojov a takmer svojpomocne. Na vynovenie použili drevo, slamu, konopu, íl, kameň, piesok, použité stavebné drevo, staré tehly, váľky a škridle. Na pokrytie izolačných materiálov z technickej konopy sa ako omietka využil konský hnoj.

Jedinými klasickými materiálmi je fólia priamo pod zelenou strechou a cement, ktoré použili len minimálne.

Prístavba a veranda Ekocentra dostali zelenú strechu. Na fóliovom podklade s 10-centimetrovou vrstvou štrku a hliny rastie mačička a sukulenty. Pol hektárový pozemok okolo Ekocentra mení Sosna postupne na biozáhradu.

Omietanie izolačných materiálov na obvodovej stene hlinenou omietkou s prídavkom kobylincov (konského hnoja).

Stavba obvodovej steny prístavby technikou Corwood – odkôrnené drevené polená sú priečne ukladané a spájané maltou.

Pestovať tu budú nielen klasické záhradkárske plodiny, no aj tie netradičné. Miesto tu nájdú tiež bylinky a kvety. Rovnako ako umelecké diela, jazierko, sušička ovocia, hlinená pec a divočina.

Ani liter nazmar

Ekocentrum má ako jediná verejná budova na Slovensku takzvané „kompostovacie“ či „separačné“ toalety, ktoré vyvinuli začiatkom minulého storočia vo Švédsku. Tie nielenže „vyrobia“ hnojivo, no zrecyklujú aj vodu zo splachovania. Štvorčlenná rodina tak ročne ušetrí minimálne 20 tisíc litrov pitnej vody.

Práve ich použitie však spôsobilo združenie problémy pri kolaudácii. „Pracovníčky na

Výsledná podoba drevenej obvodovej steny. Čelá klátikov sú na fasáde priznané, stena tak pôsobí veľmi dekoratívne. Na niektorých miestach sú klátky nahradené sklenenými fľašami, čím vzniká zaujímavé okno.

Dobrovoľníci pomáhajú zatravnňovať strechu.

Súčasťou záhrady je aj umelé jazierko.

Finálna podoba zrekonštruovaného Ekocentra.

úrade to nemali vo svojich tabuľkách a predpisoch. Nevedeli, čo s tým majú robiť.", hovorí Szabó. „Na Slovensku totiž nie je žiadna iná verejná kompostovacia toaleta, ide o precedens.", dodal.

Sosna využíva aj dažďovú vodu. Zberá sa do troch cisterien a používa na polievanie.

Na vykurovanie a zohrievanie vody slúži „turbokrb“ so solárnymi panelmi. Ide o 550 litrový zásobník teplej vody napojený na radiátory. Niekoľko polien dreva tak vykúri celý dom. Teplo drží aj izolácia stien, strechy, okien a dverí. Úspora sa však len ukáže: „Toto je prvé vykurovacie obdobie, ťažko vyhodnocovať po pár mesiacoch vykurovania.", vysvetľuje Szabó.

Pri kolaudácii budova prešla energetickým auditom s výsledkom „lepšie B“. Ukazovateľ „celková dodaná energia“ s hodnotou 72 kilowatthodín na meter štvorcový ročne je už na hranici pasívneho domu.

Začiatkom tohto mesiaca prešla budova termovíziou pracovníkmi Technickej univerzity v Košiciach. Išlo o snímkovanie infračervenou kamerou, ktorá zobrazí teplotu snímaného objektu. Snímka ukazuje, že povrch Ekocentra je rovnako studený ako okolitý vzduch. Ten mal pri meraní teplotu mínus 11 stupňov Celzia. Jediným miestom úniku tepla sú okná. To potvrdilo vysokú účinnosť použitého spôsobu zatepľovania budovy domácimi materiálmi.

**Autorka je redaktorka denníka SME.
Fotografie prevzaté z www.sosna.sk.**

Európsky rok dobrovoľníctva 2011

Cieľ ERD 2011

Európsky rok dobrovoľníctva 2011

Všeobecným cieľom ERD 2011 je podnietiť a podporiť, najmä prostredníctvom výmeny skúseností a osvedčených postupov, úsilie Spoločenstva, členských štátov, miestnych a regionálnych orgánov o vytvorenie podmienok pre občiansku spoločnosť, ktoré sú priaznivé pre dobrovoľníctvo v Európskej únii, a o väčšie zviditeľnenie dobrovoľníckych činností v Európskej únii.

Ciele európskeho roka sú:

Pracovať na vytváraní prostredia priaznivého pre dobrovoľníctvo v EÚ – zakotviť dobrovoľníctvo ako súčasť presadzovania občianskej angažovanosti a medziludských činností v kontexte EÚ a podľa potreby odstraňovať existujúce prekážky dobrovoľníckych činností.

Spĺnomocniť organizátorov dobrovoľníckych činností na zlepšovanie kvality dobrovoľníckych činností – uľahčovať dobrovoľnícke činnosti a pomáhať organizátorom zavádzať nové typy dobrovoľníctva a podnecovať vytváranie sietí, mobilitu, spoluprácu a synergie v rámci občianskej spoločnosti a medzi občianskou spoločnosťou a ostatnými odvetviami v kontexte EÚ.

Uznávať dobrovoľnícke činnosti – podporovať primerané stimuly pre jednotlivcov, podni-

ky a organizácie podporujúce rozvoj dobrovoľníctva a dosiahnuť systematickejšie uznávanie dobrovoľníctva na úrovni EÚ a v členských štátoch zo strany tvorcov politik, organizácií občianskej spoločnosti, verejnoprávnych subjektov, sektoru formálneho a neformálneho vzdelávania a zamestnávateľov, pokiaľ ide zručnosti a kompetencie získané prostredníctvom dobrovoľníckej činnosti.

Zvyšovať povedomie o hodnote a význame dobrovoľníctva – zvyšovať všeobecné povedomie o význame dobrovoľníctva ako prejavu občianskej angažovanosti, ktorá prispieva k riešeniu otázok spoločného záujmu všetkých členských štátov, ako je napríklad harmonický spoločenský vývoj a sociálna súdržnosť.

Článok prevzatý z erd.dobrovolnictvo.sk

Chceš sa stať dobrovoľníkom?

INEX Slovakia (INternational EXchanges) je nezisková organizácia ponúkajúca nevšedné zážitky, osobnostný rozvoj a zmysluplné prežívanie voľného času mládeže prostredníctvom medzinárodných dobrovoľníckych aktivít a neformálneho vzdelávania. Od roku 1993 podporujeme mladých ľudí v spoznávaní nových kultúr, vytváraní nových priateľstiev z celého sveta a získavaní skúseností. Vďaka nášmu členstvu v medzinárodných sieťach mládežníckych organizácií **Alliance for European Voluntary Service Organisations, Service Civil International** a **Youth Action for Peace** vysielame dobrovoľníkov do takmer 80 krajín po celom svete na viac ako 2000 projektov. Ročne vyšleme viac ako 300 dobrovoľníkov na rôzne dobrovoľnícke projekty na celom svete.

Pomáhame mladým ľuďom

- › osvojovať si interkultúrnú toleranciu,
- › získať nekonvenčný pohľad na svet,
- › zlepšovať svoje jazykové schopnosti,
- › nadobudnúť samostatnosť,
- › učiť sa občianskej zodpovednosti a participácii,
- › osobnostne a profesijne rásť.

Pomáhame v rozvoji lokálnych projektov doma i v zahraničí

- › v oblasti ochrany životného prostredia,
- › v zachovaní kultúrneho a historického dedičstva,
- › v práci so sociálne a fyzicky znevýhodnenými ľuďmi,
- › v príprave kultúrnych akcií a voľno časových aktivít pre mládež a miestnych obyvateľov,
- › v obohacovaní kultúr miestnych komún.

Čo konkrétne ponúkame mladým ľuďom zo Slovenska?

- › vysielame na workcampy (2-3 týždňové) po celom svete (je ich viac ako 3000), kompletný zoznam nájdete na www.inex.sk;
- › školenia pre mladých ľudí, ktorí sa chcú stať lídrami (vedúcimi) na workcampoch na Slovensku so zahraničnými účastníkmi;
- › dlhodobé projekty v zahraničí na dobrovoľníckych projektoch;

- › vysielame dobrovoľníkov vo veku do 30 rokov na Európsku dobrovoľnícku službu na dobu až jeden rok.

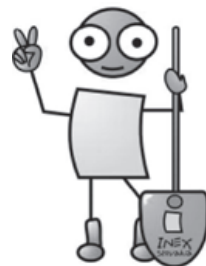
PRE DOBROVOĽNÍCTVO S INEX-om SA ROZHODNEŠ AK CHCEŠ...

- › zachraňovať korytnačky v Mexiku,
- › zažiť fotografický maratón na Islande,
- › meditovať v budhistickom centre v Anglicku,
- › pomáhať pri organizovaní rockového festivalu v Belgicku,
- › byť súčasťou príprav na Tour-de-France vo Francúzsku,
- › stavať preliezky na ihrisku pre postihnuté deti v Nemecku.

Pre viac informácií ohľadom dobrovoľníckych možností s INEX-om kontaktujte: out@inex.sk.

Tešíme sa na nových namotivovaných mládežníkov.

www.inex.sk

V regiónoch to bez spolupráce nejde...

Že je to naozaj tak, ako sa píše v titulku, správne pochopili aktéri regionálneho rozvoja a rozvoja vidieka v Turci. Regionálna rozvojová agentúra Dolný Turiec so sídlom v Necpaloch okr. Martin sa vo svojej činnosti v roku 2010 zamerala predovšetkým na vidiek a zrealizovala viacero zaujímavých aktivít. Je potešiteľné, že členovia RRA DT sa usilujú o to, aby do spolupráce zapojili čo najviac partnerov a tým zvýšili záujem obyvateľov o región, v ktorom žijú.

Jarmok turčianskych remeselníkov.

Kultúrny program Dňa turčianskeho vidieka.

Zakladateľom RRADT je aj mikroregionálne združenie - Združenie cestovného ruchu Veľká Fatra so sídlom v Jasenskej doline, ktoré spolupracuje s Vidieckym parlamentom na Slovensku od jeho vzniku. Aj ďalší členovia RRADT v minulosti spolupracovali s VIPA SK a preto pri plánovaní činnosti nadviazali na spoluprácu a v roku 2010 tak pripravili 3 zaujímavé akcie:

1. **Líderka roka Žilinského kraja** (v partnerstve s VIPA ZA a Krajským strediskom rodovej rovnosti v Žiline) – vyhlásenie výsledkov 13. 11. 2010 v rámci Dňa turčianskeho vidieka.
2. **Deň turčianskeho vidieka** 13. 11. 2010, súčasťou ktorého bol workshop venovaný rozvoju vidieka v horských a podhorských oblastiach a remeselný jarmok turčianskych remeselníkov (v partnerstve so združením Prokultúra, n.o.).

3. **Deň vidieka v parlamente**, 8. 12. 2010 – prezentácia úspechov turčianskeho vidieka a stretnutie zástupcov turčianskej samosprávy, podnikateľov a remeselníkov s predsedom parlamentného výboru pre financie p. Kollárom na pôde NR SR.

Prajeme RRA DT a jej členom, aby sa im darilo a aby pokračovali v správne naštartovanej ceste, pretože bez spolupráce, komunikácie a vzájomného rešpektu sa v území úspechy nedosahujú jednoducho. Veríme, že v Turci Vidiecky parlament svoje miesto získal a budeme v spolupráci pokračovať. Veď úspešné projekty, úspešné Líderky z Turca sú dôkazom doterajšej spolupráce a u motiváciou k ďalšej.

fotografie prevzaté z: www.rradt.sk

„Posledný salaš“ v Čičmanoch

Považské múzeum v Žiline v spolupráci s obcou Čičmany usporiadalo 29. januára 2011 v Radenovom dome v Čičmanoch krásnu spomienkovú akciu s názvom „Posledný salaš“.

Podujatie sa konalo v Radenovom dome, múzeu čičmianskej ľudovej kultúry.

Týmto spoločenským podujatím si pripomenuli dokončenie a výbavu vzácneho múzea s typickou čičmianskou maľbou v Radenovom dome a taktiež tam otvorili krásnu expozíciu výstavy čičmianskeho rodáka a baču Víta Pieša, ktorý sa práve v tomto čase dožil krásneho životného jubilea 80 rokov. Pán Pieš aktívne robil na salaši v Čičmanoch, pásol ovce, robil ovčí syr a žil tvrdým pastierskym životom. Popri tom však mal úžasné vlohy na výtvarnú ľudovú tvorbu a vytvoril stovky krásnych rezbárskych výtvorov – valašiek, črpákov, drevených sôch, betlehemov a aj mnohé krásne veci z bronzu – zvonce, bačovské ozdoby na remeň a tiež mnohé veci z kože – bačovské opasky a podobne. S týmito krásnymi ľudovými tvorbami už pochoďil viaceré výstavy a získal mnohé ocenenia. Salaš, na ktorom pracoval v Čičmanoch už neexistuje a tak vytvoril jeho presnú drevenú kópiu a tá sa volá „posledný

salaš“. Je to nostalgia za minulosťou, ale aj možno výzva do budúcnosti.

Na uvedenom podujatí boli prítomní skoro všetci obyvatelia dediny a mnohí hostia z VÚC Žilina, ale aj zástupcovia Cechu bryndziarov, predseda Ing. Ján Keresteš, z Považskej Bystrice, Olga Apoleníková z Farmy Pružina, Karol Herian a iní. Popri slávnostných rečiach riaditeľa PM a starostky obce tam odznelo veľa krásnych spomienok s pánom Piešom na „staré časy“. Pritom tam nesmeli chýbať čičmianske dievčatá v krojoch, ktoré nám spievali svoje krásne ľudové piesne. Samozrejme, že nesmeli chýbať ani bačovské špeciality o ktoré sa zaslúžila pani Apoleníková a pán Keresteš. Práve pri takomto krásnom stretnutí s občanmi obce Čičmany si mnohí starší občania zaspomínali na bývalé časy, ale sa aj veľa pohovorilo o tom, čo by sa dalo aj dnes robiť na rozvoj tejto krásnej rázovitej obce Čičmany.

Krásne, bronzom zdobené kožené bačovské opasky a kapsy – diela baču Víta Pieša.

Hostia spomienkovej akcie na výstave umelecko-remeselných prác 80-ročného jubilanta, čičmianskeho baču Víta Pieša, ktorý sa otvorenia osobne zúčastnil.

Naše Slovensko je ozaj veľmi krásne a už ho začína objavovať aj cudzina. Máme veľa krásnych kútov Slovenska a práve aj kraj okolo Čičmian je oblasť, ktorá si rýchlo získava svojich nových návštevníkov a to zvelaďovaním obce, úpravou starých maľovaných drevených domov, buduje si svoje múzea a tiež moderné zimné i letné športoviská. Každý, kto tam už dlhšie nebol je prekvapený, koľko tam vzniklo nových ubytovacích zariadení, nových penziónov, a športovísk a pod. Bolo veľmi dobre počúvať, čo všetko ešte plánujú spraviť pre ďalší rozvoj obce, ale aj pre zachovanie starých tradícií a zvykov. Potešilo nás, že drevená maketa starého salaša nebude „posledným salašom“ v Čičmanoch, ale že v okolí už budujú i nové salaše a napomáhajú tak aj rozvoju ovčiarstva a agroturistiky.

Obec Čičmany si zaslúži chválu za svoj príspevok k rozvoju obcí, remesiel, turistiky, ovčiarstva a pod. Máme predsa len krásne Slovensko a všade by sme si ho mali chrániť a zvelaďovať. Nie sme až takí bohatí, ale máme krásnu krajinu, krásne tradície a veľa možností hlavne v rozvoji poľnohospodárstva, živočíšnej výroby (však máme tisíce hektárov zaburinených a nevyužitých plôch pasienkov a tisíce ľudí nezamestnaných) a nemôžeme čakať na nikoho. Sami sa musíme vzbudiť každý svojou troškou a dokázať, že si vážime svoju rodnú zem, že máme úctu aj k tradíciám a že dokážeme prispieť k rozvoju vidieka, a aj celej krajiny.

Vták roka 2011

Rybárik riečny (*Alcedo atthis*)

Osvetovou kampaňou vták roka sme počas uplynulého roka upozorňovali na úbytok vtáctva poľnohospodárskej krajiny prostredníctvom cíbika chochlatého. Na ochranu tohto druhu realizuje SOS/BirdLife Slovensko praktické aktivity na lúčnych biotopoch na Žitavskom luhu a na Sennom. Vydaním brožúrky a jej distribúciou sme propagovali ochranu cíbika a ďalších druhov viazaných na podmáčané lúky, pasienky a polia (najmä mokriny a periodické poľné mokrade) v radoch širokej verejnosti, poľnohospodárov a odborníkov. Prebehol aj zber údajov a monitoring, ktorý bol realizovaný prostredníctvom návratky v brožúre a online databázového systému AVES SYMFONY na linku aves.vtaky.sk. Pre propagáciu v radoch školákov prebieha do konca roka výtvarná súťaž.

Vyber rybárika riečneho za vtáka roka 2011 podmienil fakt jeho ohrozenia.

Ako druh hniezdiaci na kolmých riečnych stenách bol výrazne ovplyvnený reguláciou a úpravou brehov riek a potokov. Na mnohých miestach zanikli prirodzené procesy umožňujúce vznik hniezdného biotopu, ako aj samotné hniezdne biotopy.

Rozšírenie a početnosť druhu

Na Slovensku hniezdi 700 až 1 300 párov. Vyskytuje sa na takmer celom území Slovenska od nížin až po horské oblasti. Zimujúca populácia sa odhaduje na 700 až 1400 jedincov.

Zimovanie a migrácia

V našich podmienkach je rybárik sťahovavý, prípadne potulným druhom. Pohyb závisí od dostatku a dostupnosti potravy. Počas zimy sa často vyskytujú na veľkých riekach, ktoré nezamrzajú a umožňujú lov potravy. Mimo hniezdenia sa môžu vyskytovať aj na močiarsoch či celkom malých vodných plochách, kde sa počas hniezdenia nevyskytujú. Návrat na hniezdiská je hneď ako sa roztopí ľad.

Hniezdenie

Hniezdenie trvá v čase apríl až júl. Hniezdne nory si vyhrabáva v kolmých brehoch a stenách potokov, riek a umelo vybudovaných

vodných telies. Často zahniezdi aj v koreňovom koláči vyvrátených stromov na brehu riek a potokov. Hniezdi 2, výnimočne 3 krát a znáša 5 až 7 vajec. V prípade nedostatku hniezdných možností, môže hniezdiť aj ďalej od vody.

Ohrozenie

Hlavným dôvodom úbytku rybárika riečneho je nedostatok hniezdných možností v dôsledku úpravy brehov vodných tokov. Samotné kolmé steny na brehoch riek boli zlikvidované zasypaním lomovým kameňom, ktorý zabráňuje pôsobeniu vody riek na vznik nových hlinitých stien a brehov. Úbytok spôsobuje aj znečisťovanie prostredia a s tým súvisiaci nedostatok potravy. Kolísanie početnosti spôsobujú aj tuhé zimy.

Pomoc

Vhodnou náhradou za zničené hniezdiská je vybudovanie umelej hniezdnej steny, kde si môžu rybáriky vyhrabať hniezdne nory. Občas stačí skopať zarastenú stenu na brehu vodnej plochy alebo toku a tým pomôcť k rozšíreniu hniezdných možností. Zložitejšou, ale vhodnou formou pomoci je aj budovanie umelej hniezdne nory a vytváranie umelých hniezdných stien a boxov na miestach, kde chýbajú a je predpokladané, že by tu mohli rybáriky hniezdiť.

Rybárik riečny (*Alcedo atthis*). Foto: Archív SOS/BirdLife Slovensko.

Mapovanie druhu

Nemenej dôležité je popri praktickej pomoci aj získavanie údajov o výskyte a početnosti rybárikov. Takéto údaje získavame v programe **zimného sčítania vodného vtáctva**, ktoré prebieha v mesiacoch (I. – IV., IX. – XII), ako aj počas **hníздneho sčítania vodného**

vtáctva (V., VI). Poskytnutím údajov o výskyte rybárikov pomôžete rozšíriť poznatky o súčasnom stave populácie druhu na Slovensku.

Ďalšie informácie na www.vtaky.sk

Použitá literatúra:

Danko, Š., Darolová, A., Krištín, A.: Rozšírenie vtákov na Slovensku, Veda 2002, s. 386 – 388.

Odchov jahniat a starostlivosť o bahnice

Uliahnutie jahňaťa znamená pre neho veľkú zmenu v systéme jeho dovtedajších životných procesov a životného prostredia, ale hlavne v systéme výživy. Po uliahnutí jahňa prijíma potravu už vlastnou tráviacou sústavou a zároveň sa musí prispôbovať rôznym vplyvom vonkajšieho prostredia a životným pochodom. Okrem uvedených procesov začína jahňa aj dýchať čo znamená, že všetky tieto nevyhnutné zmeny veľmi zatažujú jeho energetický systém a životné pochody. Práve z týchto dôvodov je treba uliahnutému jahňaťu venovať mimoriadnu pozornosť, aj keď v prevažnej miere sa jahňatá často rodia bez akejkoľvek pomoci ošetrovateľov.

Po uliahnutí jahňaťa vyčistíme nozdry, papuľku, pupočnú šnúru skrátime na 10 – 15 cm, a vytlačíme z nej zvyšky hlienu, odstránime z povrchu tela blany a vyutierame kožu suchou handrou, alebo aj suchou slamou, aby sa podporil krvný obeh a jahňa sa prispôbilo novým životným podmienkam. Jahňa po takomto ošetrovaní prisúvame k bahnici, aby ho mohla olízať, čím sa začína vytvárať puto medzi bahnicou a jahňatom, čo je veľmi dôležité v neskoršom období. Ak sa uliahne viac jahniat o všetky sa treba takto postarať. Jahňa po určitom období reflexívne začína vyhľadávať vemenú matky, aby sa mohlo napíť mledziva. Je nevyhnutné, aby sa jahňa napilo mledziva najneskoršie do 3 hodín po uliahnutí. Ošetrovateľ toto všetko musí sledovať a ak bahnica – často prvôstka nenechá jahňa piť, tak treba ovcu zafixovať, napr. medzi nohy a jahňa priložiť k vemenu, aby sa napilo. Zvláštny dôraz treba venovať viac početným vrhom.

Je len samozrejmé, že okrem starostlivosti o uliahnuté jahňatá, treba venovať pozornosť aj bahnic. Po okotení je nutne umyť vemenú teplou vodou, odstreknuť malé množstvo mledziva do nádoby, nie na podstielku a odstrániť z podstielky plodové obaly. Hneď po uvedených opatreniach je žiaduce bahnicu s jahňatom premiestniť do pripravených koterčov o rozmeroch 1,5 x 1,5 m, resp. 1,5 x 1,0 m, ktoré by sa mali pripraviť v najteplejšej

časti ovčína a to aspoň týždeň pred predpokladaným začiatkom kotenia. Staršie bahnice sa tam ponechávajú 3 – 4 dni, prvôstky 5 – 6 dní, aby si zvieratá na seba navykli.

Po tomto období sa bahnice s potomstvom premiestňujú do ohradeného priestoru a vytvára sa tzv. skupinový chov s počtom bahnic 25 – 35 ks, a sleduje sa či jahňatá pravidelne pijú mlieko, tiež ich zdravotný stav, či nedochádza k hnačkám, resp. sa má kontrolovať aj vemenú bahnic, či nedošlo k jeho poškodeniu. Od 10 – 12 dňa by sa jahňatá mali presunúť do tzv. škôlok, aby sa spočiatku čiastočne a neskoršie na dlhšiu dobu izolovali od bahnic a tieto neboli stále vyrušované. Jahňatám sa predkladajú malé množstvá kvalitného objemového krmiva – sena a tiež jadrové krmivo, aby si začali navykať na nevyhnutnú zmenu príjmu krmiva. Do uvedeného obdobia jahňatá prijímali len mlieko a po tomto období je snaha zapojiť do zažívacieho pochodu aj predžalúdky, t. j. bachor, čepiec, knihu a slez, a to je možné len prijímaním uvedených krmív.

Z uvedených dôvodov rozoznávame z hľadiska cieľavedomého odchovu jahniat určité obdobia, t. j. **obdobie mledzivovej výživy**, **obdobie mliečnej výživy** a **obdobie kombinovanej výživy**.

ilustračné foto: Lies Meirlaen, www.sxc.hu

Mledzivová výživa

Jahňa po jeho očistení v čase okolo pol, až trištvrté hodiny sa snaží postaviť sa na nohy a snaží sa napiť mledziva, ktoré má vysokú hodnotu po stránke výživovej a jahňatu odstraňuje črevnú smolku z čriev. Obsah živín v mledzive sa veľmi rýchlo mení a po troch dňoch nadobúda svojím zložením formu bežného ovčieho mlieka. Ošetrovateľ, najmä v tomto období musí veľmi pozorne sledovať jahňatá či konzumujú mledzivo a tiež správanie sa bahnic. Ak má bahnica viacpočetný vrh a niektoré z jahniat má menšiu možnosť sa napiť (slabšie jahňa), tak sa snažíme ho presunúť k inej bahnici, ktorej napr. uhynulo jahniatko, alebo má veľa mlieka a jej jahňa to všetko nestačí vypiť. Je nutné si v šľachtiteľských (ŠCH) a rozmnožovacích chovoch (RCH) poznačiť od ktorej bahnice jahňa pochádza, aby bola zachovaná presná evidencia pôvodu jahňata. Aby ho nová bahnica lepšie prijala odporúča sa ho postrieť mliekom a takto ho k nej priložiť.

Mliečna výživa

V tomto období už jahňatá bežne konzumujú mlieko, ktoré je základnou zložkou ich výživy a jahňatá ho konzumujú až do odstavu. U nás bol zaužívaný a u väčšiny chovov aj doteraz sa robí tzv. tradičný odstav t. j. do veku 90 – 100 dní veku jahniat a tieto sú viac menej stále spolu s bahnicami. Týmto spôsobom odchovu dochádza ku strate od 25 do 30 % mlieka z celkovej produkcie za laktáciu, z ktorého by sa mohli vyrobiť ovčie výrobky – sýry a pod. Tým pádom aj ekonomika takéhoto chovu je do značnej miery znížená.

Kombinovaná výživa

Jahňatám po presune do škôlok sa vytvárajú možnosti konzumácie jadra a kvalitného sena. Tým pádom menej prijímajú mlieko a začína sa prejavovať činnosť pred žalúdkom a to najmä bachora, kde sa vytvára bachorová mikrobiológia. Tým, že jahňatá postupne odstavujeme od bahnic a umožňuje sa im vo väčšej

ilustračné foto: www.sxc.hu

miere požírať objemové krmivo a tým pádom donucujeme ich aj toto prežúvať, začína sa v plnom rozsahu uplatňovať plnohodnotná činnosť pred žalúdkov a celej tráviacej sústavy.

Z hľadiska odchovu jahniat v praxi sa môžeme stretnúť s tromi spôsobmi odstavu a záleží len na chovateľoch a ich finančných a hospodárskych podmienkach, ktorý systém si zvolia.

Tradičný odstav

Tento je už v krátkosti hore vyššie spomínaný a v podstate jeho základným princípom je, že jahňatá sa ponechávajú v styku s bahnicami do veku tých 90 – 100 dní, čím sa umožňuje sústavná, resp. do určitej miery obmedzená konzumácia mlieka (škôlkovanie). Od tretieho týždňa sa odporúča kŕmiť jahňatá granulovanou kŕmnou zmesou ČOJ I, neskôršie od veku 30 – 35 dní zmesou ČOJ II. Jahňatám v škôlkach sa môže od 6 – 8 týždňov podávať aj štavnaté krmivá, akými sú kŕmna repa, mrkva, resp. kvalitná siláž, samozrejme v počiatočnej fáze podávania v menších množstvách, aby sa zamedzilo zažívacím poruchám. Cicanie jahniat sa postupne obmedzuje v prvom mesiaci na

5 – 6 x za deň, v druhom na 4 – 3 x za deň a v ďalšom mesiaci na maximálne 2 x, resp. 1 x za deň. Jahňatá na konci tohto obdobia by mali dosahovať hmotnosť 20 – 25 kg, pričom skonzumujú približne 3,5 – 4,5 kg ČOJ I, 15 – 18 kg ČOJ II a okolo 18 až 20 kg sena. Pri všetkých typoch odstavu sa nesmie zabúdať na podávanie čistej a nie studenej vody v množstve 1,5 – 2,0 l.

Skorý odstav

Tento systém už nadväzuje na škôlkovanie jahniat od tých 10 – 12 dní, kedy ich učíme konzumovať objemové krmivá a odstavujeme ich na 30 až 40 deň. Jahňatá spočiatku odstavujeme od bahnic na 4-5 hodín a ovce podojíme 1 x denne, neskôršie na dobu 6 – 8 hodín aj viac a bahnice podojíme 2 x denne. Jahňatá po odstave sú už prispôbosené prijímať jadrové a objemové krmivá podľa možnosti aj na ČOJ II a plnohodnotne prežúvajú prijaté krmivá, takže do procesu výživy je zapojený celý zažívací trakt.

Veľmi skorý odstav

Tento spočíva v tom, že jahňatá sa odstavujú od bahnic na 3 – 4 deň po uliahnutí, t. j. po tzv. mledzivovom období. Jahňatá prechádzajú na výživu tekutými mliekovými náhradami – zmesami (Brezomix, Denkavit a pod.). Jahňatá treba odstaviť preto veľmi skoro, aby si nenavikli na cicanie mlieka vemenom, nakoľko potom odmietajú prijímať tekutý nápoj cez gumenné cumle. Jahňatá od bahnic odstavujeme večer, aby ráno mali chuť do cicania mliečnej náhrady. Prvé dni po odstave im umožňujeme piť 3 – 4 krát za deň. Za obdobie 3 – 4 dní sa jahňatá vo väčšine prípadov naučia piť mlieko z kŕmneho automatu. V neskoršom období sa mliečny nápoj podáva adlibitne a tiež sa začína podávať od 5 – 6 dňa jadrová zmes ČOJ I a v menšom množstve aj seno. Takýto systém odchovu sa odporúča do hmotnosti 18 až 20 kg, pričom v ďalšej fáze odchovu a po navyknutí si na konzumáciu jadrového a objemového krmiva, jahňatá tieto prijímajú v dostatočnom množstve a sú prispôbosené aj na konzumovanie kvalitných štavnatých krmív. Tento systém sa uplatňuje v chovoch zameraných na predaj ovčích

výrobkov, resp. v chovoch, kde je snaha ovce pripúšťať viac krát za určité obdobie, t. j. 2 x za 3 roky, resp. 3 x za 5 rokov.

V ŠCH a čiastočne aj v RCH, ak sú tieto zaradené do tzv. experimentálnych chovov (ECH) sa robí výber samčieho a samičieho potomstva na ďalší chov a jedná sa o chov plemenných barančekov a jahničiek. Zvieratá musia spĺňať kritéria uvedené v chovnom ciele, t. j. pochádzajú po rodičoch s výbornou úžitkovosťou a vyznačujú sa aj výborným exteriérom. V ÚCH sa na ďalší chov vyberajú len najlepšie jahničky a nevybraté jahničky a všetky barančky idú na výkrm, pričom takáto zásada sa uplatňuje aj v plemenných chovoch, t. j. ŠCH, RCH, resp. ECH. Do 4 až 5 mesiacov môže byť odchov aj spoločný, neskôr už musí dôjsť k oddeleniu pohlavia, aby sa predišlo k predčasnému oplodneniu jahničiek.

Vzhľadom na intenzitu rastu a tomu zodpovedajúcu úroveň konzumácie krmiva rozdeľujeme odchov na 3 základné obdobia:

- **od 3 do 6 mesiacov,**
- **od 7 do 12 mesiacov,**
- **od 13 do 18 mesiacov.**

Odchov od 3 do 6 mesiacov

Jahňatá kŕmime tým istým krmivom ako do odstavu s tým, že postupne zvyšujeme dávky štavnatých krmív a tiež sena. Zvýšenú pozornosť venujeme jahničkám, pretože budú v budúcnosti tvoriť základ stáda. V prípade možnosti vyhnania jahniat na blízke pastviny, jahňatám orežeme paznechty a ich odčervíme ešte v ovčine aspoň 2 týždne pred predpokladaným vyhnaním na pastvu. Jahňatá spočiatku nechávame na pastve 1 až 2 hodiny, neskôršie 2 až 3 prípadne aj viac hodín.

Odchov od 7 do 12 mesiacov

V tomto období dochádza k rozdeleniu jahniat na samičie a samčie pohlavie. Jahničkám predlžujeme pastvu v čase dobrého počasia aj na celý deň. Barančekom umožňujeme tiež pásť sa, ak sú na to vytvorené chovateľské

a personálne možnosti. V čase nepriaznivého počasia a nemožnosti jahniat sa pásť, zvyšujeme podávanie štavnatých krmív – kŕmna repa, siláž a pod. na 0,8 až 1,5 kg, sena na 0,8 až 1,2 kg a jadrové krmivo obmedzíme na minimum, alebo aspoň na dávku 0,2 kg., resp. v čase pastvy sa úplne vylúči. Jahničky mäsových plemien, ale aj u jahničiek určených na častejšie pripúšťanie, ktoré sa pripúšťajú vo veku 8 až 10 mesiacov sa musí klást dôraz na dobrú výživu, aby v čase predpokladaného zapustenia dosahovali minimálne $\frac{3}{4}$ hmotnosti dospelých bahnic, t. j. hmotnosť 55 – 60 kg. Tieto majú dosiahnuť minimálny denný prírastok 0,20 až 0,30 kg a preto je potrebné okrem zaužívanej kŕmnej dávky prikrmovať ich denne jadrovým krmivom v dávke 0,4 až 0,6 kg, čím sa dosiahne zlepšenie kondície a zároveň sa podporuje aj super ovulácia.

Odchov od 13 do 18 mesiacov

Jedná sa už o pomerne dospelé zvieratá a preto sa výživa orientuje hlavne na spásanie tráv, ale s raňajším a večerným prikrmovaním objemovým krmivom, ale aj jadrovým krmivom, pričom väčšie dávky 0,5 – 0,8 kg, by mali dostávať vybrané plemenné barančky jednak, aby mali dostatočnú hmotnosť pri hodnotení na nákupných trhoch a najmä preto, aby aj títo mladí plemenníci boli schopní plnohodnotne oplodniť jarky, resp. bahnice.

ilustračné foto: www.sxc.hu

Europe for Citizens
Programme

Grantový program „Európa pre občanov“

V januári 2011 bola v Divadelnom ústave v Bratislave otvorená kancelária Európskeho kontaktného bodu. Jeho primárnou úlohou je propagácia grantového programu **Európa pre občanov** a pomoc žiadateľom o grant pri príprave projektov. Tento program významne podporuje medzinárodné aktivity miestnych samospráv a občianskych združení, ktoré na ich území fungujú.

Európsky kontaktný bod Slovensko

EKB je súčasťou medzinárodnej siete podobných kancelárií, ktoré sú zriadené v 22 štátoch Európskej únie a v pridruženom Chorvátsku, Macedónsku (FYROM) a Albánsku. Jeho úlohou je propagácia programu Európa pre občanov prostredníctvom informačných podujatí v regiónoch Slovenska. Zástupcovia miestnych samospráv sa môžu na kanceláriu obrátiť o radu pri príprave projektov sieťovania a družobných partnerstiev so zahraničnými mestami/obcami.

Európa pre občanov 2007- 2013

Komunitárny program EÚ Európa pre občanov 2007- 2013 podporuje celý rad aktivít a organizácií fungujúcich na báze „aktívneho európskeho občianstva“ a tým zabezpečuje zapojenie občanov a organizácií občianskej spoločnosti do procesu európskej integrácie.

Od roku 2004, keď sa Slovenská republika zapojila do programu Európa pre občanov, boli podporené viaceré slovenské projekty občianskych aktivít, a to najmä projekty miestnych samospráv a obcí realizované v rámci družobných partnerstiev.

Program pozostáva zo štyroch Akcií, v rámci ktorých môžu miestne a regionálne orgány a neziskové organizácie získať podporu na diskusné podujatia, konferencie, workshopy, umelecké dielne, športové podujatia, štúdie a iné občianske aktivity rôznorodého charakteru. Základnou podmienkou je, aby boli projekty založené na medzinárodnej spolupráci a zohľadnili aktuálne európske témy.

Rozpočet pre samosprávy

Celková výška rozpočtu pre program Európa pre občanov je 215 miliónov EUR na sedem rokov (2007 – 2013).

Na Akciu 1 – Aktívni občania pre Európu, ktorá je primárne určená pre miestne samosprávy a pre organizácie realizujúce projekty v ich mene, je vyčlenených približne 45% rozpočtu programu.

Uzávierky

Uzávierky na podávanie žiadostí o podporu projektov miestnych samospráv sa konajú každoročne 1. februára, 1. júna, 1. septembra.

Opatrenie 1.1.: Družobné partnerstvá miest – stretnutia Občanov

Najbližšia uzávierka je 1.júna 2011!

Aké projekty?

- » Diskusné a poznávacie stretnutia občanov v rámci družobných partnerstiev miest
- » Projekt musí zahŕňať minimálne 25 pozvaných účastníkov, pričom z každej pozvanej obce musí byť aspoň päť účastníkov. („Pozvaní účastníci“ sú účastníci zo zahraničia vyslaní partnerskými obcami.)

Témy

- Európska integrácia
- Medzikultúrny dialóg
- Miestny rozvoj a vzájomná spolupráca
- A podobne...

Miesto konania aktivít

Aktivita sa musia uskutočňovať v tej obci, ktorú žiadateľ zastupuje. V jednom meste sa stretnutie občanov môže konať len raz za rok, v rámci projektu je možné uskutočniť jednu aktivitu.

Oprávnený žiadateľ:

- obec, v ktorej sa stretnutie koná
 - nezisková organizácia alebo partnerský výbor v s právnym postavením (právnická osoba) zastupujúce miestne orgány (potrebne je písomné poverenie)
- Žiadateľ musí mať sídlo v účastníckej krajine.*

Uzavierky, trvanie projektu:

1. február (začiatok medzi 1. júnom v roku termínu – 28. februárom v roku po termíne)

1. jún (začiatok medzi 1. októbrom v roku termínu – 30. júnom v roku po termíne)

1. september (začiatok medzi 1. januárom – 30. septembrom v roku po termíne)

Maximálna doba trvania stretnutia je **21 dní**.

Zahraničné partnerstvo

Projekt musí zahŕňať obce aspoň z dvoch účastníckych krajín*, z ktorých aspoň jedna je členským štátom EÚ.

Oprávnení partneri v rámci projektu sú:

- obec alebo
- nezisková organizácia alebo partnerský výbor s právnym postavením (právnická osoba), ktoré sa nachádzajú v tej obci, ktorú zastupujú.

Partner musí mať sídlo v účastníckej krajine.*

Partneri musia byť spojení prostredníctvom dohôd o družobnom partnerstve alebo sú za-

angažovaní na príprave takýchto dohôd (podľa ich vyhlásenia vo formulári žiadosti).

Finančné podmienky

Systém financovania sa, v porovnaní s predchádzajúcimi výzvami, výrazne zjednodušil. Výška grantu sa vypočíta jednoducho: na základe počtu pozvaných účastníkov a počtu dní stretnutia. Vypočítaná suma je určená na úhradu organizačných nákladov, ubytovania a cestovných nákladov organizátorov a účastníkov projektu. Na záver projektu sa nepredkladá účtovná správa, stačí zoznam účastníkov a správa o priebehu stretnutia. Nový systém paušálneho financovania sa zakladá výlučne na počte pozvaných účastníkov (podľa pevne stanovených skupín) a počte dní. Grant sa vypláca po predložení záverečnej správy, zálohové platby sa vopred nevypĺcajú.

Výška grantu: 5 000 – 25 000 euro

Spolufinancovanie: Nevýžaduje sa

Opatrenie 1.2.: Sieť medzi partnerskými mestami

Uzavierky:

1. február (pre projekty začínajúce medzi 1. júnom a 30. decembrom roku termínu)

1. september (pre projekty začínajúce medzi 1. januárom a 30. májom v roku po termíne)

Miestne orgány sú pravidelne konfrontované s novými problémami a sú zapojené do realizácie množstva politík, ktoré sa často spájajú s politickým vývojom prebiehajúcim na európskej úrovni. Vytváranie sietí medzi partnerskými obcami k otázkam spoločného záujmu je dôležitým prostriedkom na umožnenie viesť kvalifikované diskusie a výmenu osvedčených postupov.

* Účastnícke krajiny programu: krajiny EÚ, Chorvátsko, Macedónsko (FYROM), Albánsko

Aké projekty?

V tejto výzve by navrhovatelia by mali predložiť projekty, ktoré v sebe spájajú širokú škálu aktivít (napr. stretnutia občanov, odborné semináre a konferencie odborníkov v rámci siete) zameraných na jednu tému. Je dobré zamerať sa na udržateľnosť vytvárajúcej siete aj po skončení projektu. Taktiež by mali vytvárať komunikačné nástroje (publikácie, DVD/CD-ROM, internetová stránka atď.) vytvorené v súvislosti s týmito podujatiami.

Žiadatelia

Oprávnený žiadateľ musí byť:

- obec alebo
- miestny/regionálny orgán alebo
- federácia/združenie miestnych orgánov alebo
- nezisková organizácia alebo partnerský výbor s právnym postavením (právnická osoba) zastupujúce miestne orgány.

Žiadateľ musí mať sídlo v jednej z účastníckych krajín programu*.

Zahraničné partnerstvo

Projekt musí zahŕňať obce aspoň zo štyroch účastníckych krajín programu, z ktorých aspoň jedna je členským štátom EÚ.

Minimálne dve obce zúčastnené na projekte sú spojené prostredníctvom dohody o partnerstve alebo sú zaangažované na príprave takejto dohody.

Miesto a doba konania aktivít

Aktivity sa musia konať v jednej z partnerských krajín zúčastnených na projekte. Maximálna doba trvania každého podujatia je 21 dní a každý projekt by mal zahŕňať minimálne tri podujatia. Maximálna doba trvania projektu je 24 mesiacov.

Finančné podmienky

Výška grantu sa vypočíta jednoducho: na základe počtu účastníkov a počtu dní stretnutia. V prípade potreby je možné prirátavať aj paušálne náklady za komunikačné nástroje

a náklady na koordináciu projektu. Na záver projektu sa nepredkladá účtovná správa, stačí zoznam účastníkov a správa o priebehu stretnutia.

Grant sa vypláca po predložení záverečnej správy, zálohové platby sa vopred nevypĺcajú.

Výška grantu: 10 000 – 50 000 euro

Spolufinancovanie: Nevýžaduje sa.

Viac informácií nájdete na webovej stránke programu Európa pre občanov:

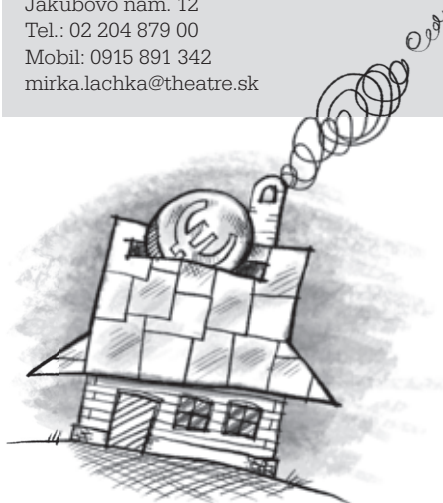
www.eacea.ec.europa.eu

V budúcom čísle sa viac zameriame na konkrétne grantové výzvy pre obce, miestne/regionálne orgány, federácie/združenia miestnych orgánov alebo nezisková organizácie zastupujúce miestne orgány.

Kontakt:

Mirka Lachká
Európsky kontaktný bod Slovensko
Divadelný ústav
Jakubovo nám. 12
Tel.: 02 204 879 00
Mobil: 0915 891 342
mirka.lachka@theatre.sk

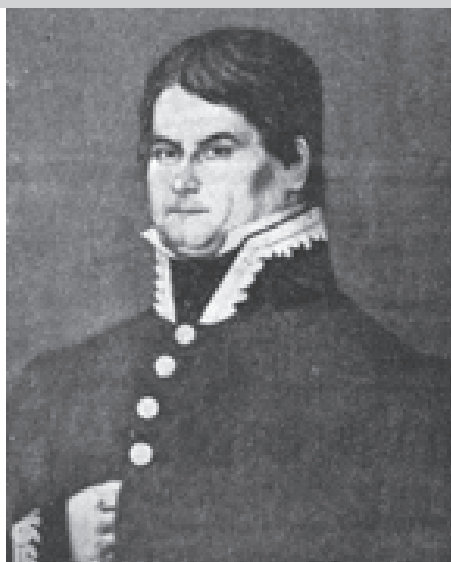
* Účastnícke krajiny programu: krajiny EÚ, Chorvátsko, Macedónsko (FYROM), Albánsko

Jozef Dekret-Matejovie

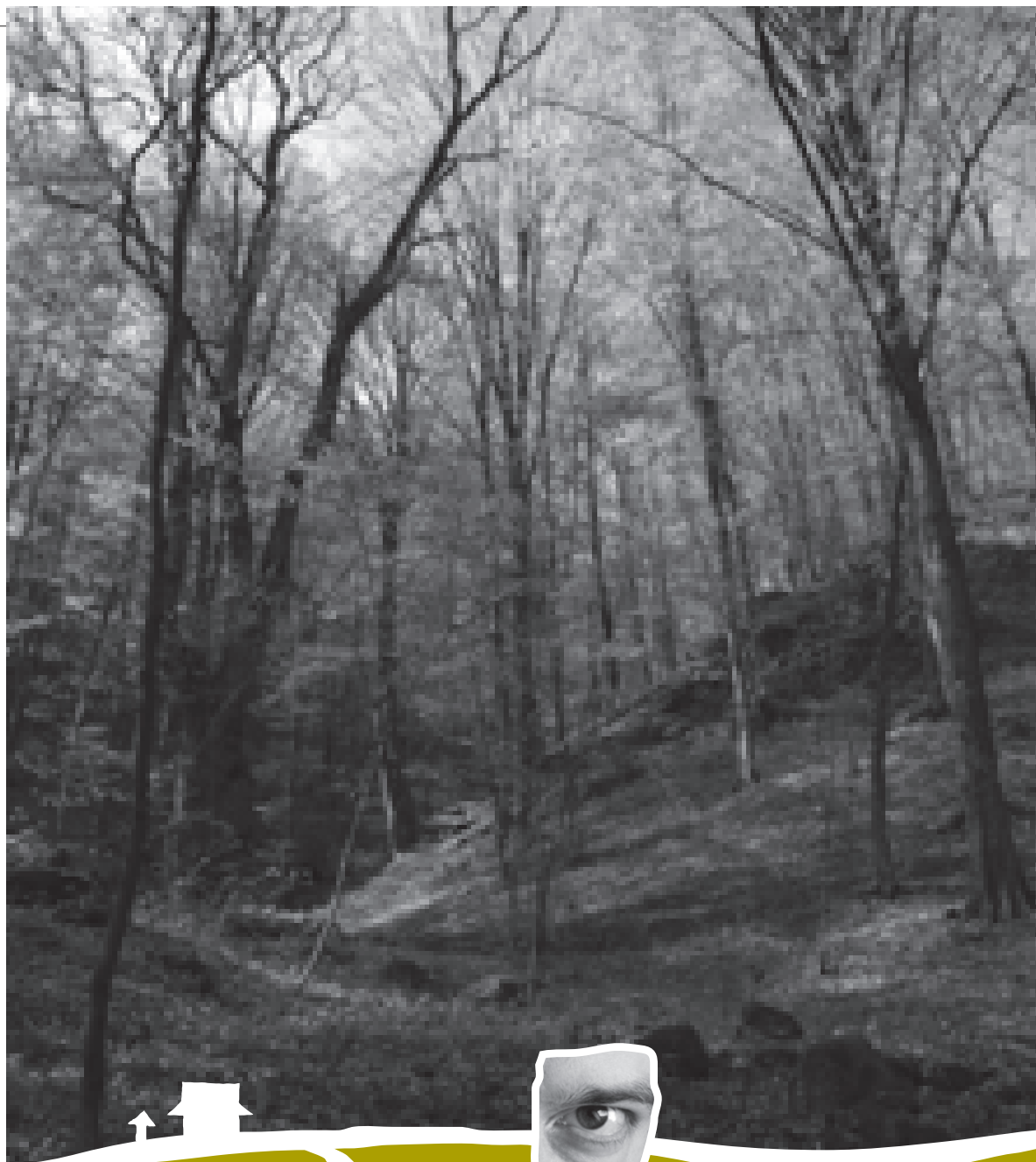
Jozef Dekret-Matejovie sa narodil 12. 7. 1774 v Dobroči (dnešný Čierny Balog). Bol priekopníkom moderného lesného hospodárstva, najvýznamnejšia postava slovenského lesníctva v 19. storočí.

Pochádzal z rodiny drevorubača. Po absolvovaní osemročnej humanitnej školy v Brezne 1787 bol praktikantom komorského lesného úradu v Banskej Bystrici. V rokoch 1790 – 1800 bol požiarnym dozorcóm v Dobroči a pomocným horárom v Boci, Tisovci a Brezne, roku 1800 pol podlesným v Banskej Bystrici, 1804 – 1807 lesným a nadlesným v Polhore, od roku 1814 komorským veľmajstrom v Banskej Bystrici. Ako samouk čítal cudzojazyčnú literatúru, Burgsdorfovu príručku Forsthandbuch a diela J. E. Paganicu. Jeho obsiahle pestovateľské a ťažobné inštrukcie vyjadrujú celú sústavu lesných náuk. Jeho mnohostranná činnosť sa zameriavala na ochranu a zveladenie lesov, rentabilitu lesnej prevádzky a zlepšenie sociálnych podmienok

lesného robotníka. Dosiahol všeobecné zmenšenie holorubov v stredoslovenskej oblasti a pričínal sa o umiestnenie ťažby dreva tak, aby nebola narušovaná prirodzená obnova jeho lesných porastov. Priekopnícke bolo jeho široko organizované zalesňovanie holín výsevom semena a výsadbou. Lesné porasty založené Dekretom-Matejovie sa dodnes zachovali pri Starých Horách, Harmanci a Slovenskej Lupči. Dbal na zber kvalitného lesného semena a na jeho šetrné uskladňovanie, zaviedol efektívnejšie výrobné postupy pri ťažbe dreva. Dôležitým Dekretovým opatrením bolo všeobecné zavedenie ručnej pily v ťažbách od roku 1825. Riešil dopravu dreva po vode z ťažšie prístupných porastov a do oblasti s nedostatkom dreva, zaviedol úsporné spôsoby výroby drevného uhlia. Rozvojom lesnej výroby prispel k zvýšeniu zárobkovej možnosti pohronskeho obyvateľstva. Lesného robotníka pokladal za základného výrobného činiteľa. Snažil sa o zavedenie poriadku do pozemkovej držby riešením osadníckych pomerov lesného robotníctva. Vymeral a rozdelil erárne poľnohospodárske pozemky robotníkom, vytýčil hranice lesov, zaviedol pozemkovú knihu, ustálil pastvu dobytká a vypracoval stanovy upravujúce služobné pomery osadníkov. Organizoval odborné školenia pre zamestnancov a robotníkov. Bol v úzkom kontakte s profesorami lesníctva na banskoštiavnickej akadémii (Wilckenson, Feistman a lesný odborník českého pôvodu F. Dušek). Na pamiatku Jozefa Dekreta-Matejovie bol postavený náhrobník a socha v Banskej Bystrici, reliéf na brale pri Dolnom Jelenci z 1913 a pamätné tabule v Brezne a Čiernom Balogu. Zomrel 18. 1. 1841 v Banskej Bystrici.

**náš
vidiek**
1/2011

bodka na záver

**Najväčším umením je
byť človekom.**